

15e JAARGANG No. 22 1 JUNI 1971 - f1.25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

Een Indo-Europeesch Jong Meisje

Onder deze titel en bij het portret van de voorplaat op volle pagina formaat verscheen onder volgend artikeltje in een serie Indische volkstypen in "Indië", "Geïllustreerd weekblad voor Nederland en Koloniën" (1e jaargang No. 37; 12 Dec. 1917). Wij weten niet waar wij méér door getroffen zijn: het fraaie portret van een jonge vrouw, zich bewust van haar schoonheid en de waardige presentatie van haar soort, of het kalme, recht-door-zeeë, eerlijke artikel.

Welk een mooie, eerlijke tijd was het toen, vergeleken met deze tijd waarin vele Indische mensen wegvluchten voor confrontaties, voor een naam en voor een afkomst! We kunnen er niets aan doen, maar we geloven dat dit meer en meer leidt tot vervalsing van de Nederlandse volks-identiteit. En zijn bevreesd dat dit in de toekomst leidt tot wrijvingen en botsingen door de toename van vermenging met allerlei oude en nieuwe buitenlandse volksgroepen met sociologisch en ethnisch vreemde kenmerken.

Bent u het hiermee niet eens, behoudt U Uw inzicht. Laat ons niet redetwisten. En luister eens naar ondervolgende woorden, ruim een halve eeuw oud, maar zó waarachtig dat ze geen dag verouderd zouden kunnen zijn:

Indo-Europeanen.

"Overal, waar verschillend geaarde volken langere tijd met elkaar verkeren, ontstaat op den duur in hun afstammelingen een ras van gemengd bloed.

Wanneer, zoals in de koloniën, dat plaats heeft tussen volken van verschillende lichaamsvormen en kleur, dan is dit des te opvallender. In onze Oost, waar de omgang tussen de Europese en Inlandse volken zich nu reeds een vierhonderd jaren doet gelden, vinden wij, dat zulk een vermenging in talloze schakeringen heeft plaatsgevonden. Trouwens, die der Indische volken onderling, heeft ook tot diepgaande wijziging van de volksaard onder bijna alle Indische stammen van enig belang aanleiding gegeven.

Bij hen allen vindt men de bijzonderheden der voorouders, wat lichaamsbouw, zeden en gewoonten en taal betreft, in wisselende onderlinge vermenging terug. Zo nemen ook de Indo-Europeanen in onze Oost een middenstandpunt tussen Europeanen en Inlanders in.

Velen vertoeven voor langer of korter tijd in ons midden en wanneer wij zien, hoe zij op alle gebied met ons kunnen wedijveren en het daarbij brengen tot de hoogste posten op het gebied der staatsambten, der economische verhoudingen en der wetenschappen, zo valt het moeilijk zich voor te stellen, hoe ten hunne opzichte in de koloniën zelf de ingewikkeldste vraagstukken op oplossing wachten. Een scherp licht valt daar echter reeds op, wanneer wij vernemen, dat bijv. de Engelsen de gekleurde afstammelingen van hun volk als minderwaardig uit hun midden verbannen en hen veroordelen als paria's in hun koloniale rijken te leven. In onze koloniën is daarvan geen sprake, maar de verhoudingen der Indo-Europeanen tegenover de andere lagen der bevolking is er ingewikkeld en moeilijk genoeg.

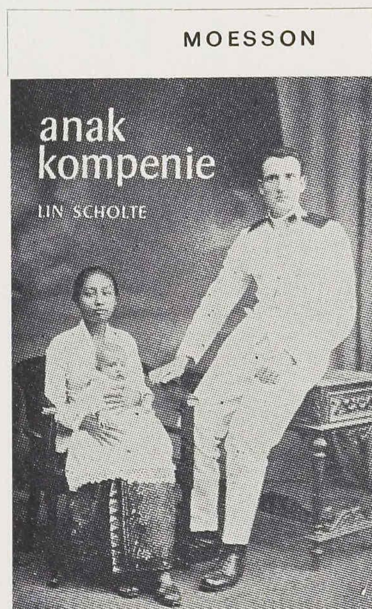
Zij worden vooral door twee omstandigheden beheerst: vooreerst worden daar veel Indo-Europeanen onder ongunstige voorwaarden geboren, genieten weinig opvoeding en opleiding tot hogere ontwikkeling, zodat zij slechts gebrekkig in hun onderhoud kunnen voorzien.

Verder waren het tot dusver de Inlanders en sommige vreemde oosterlingen als Chinezen, die met handenarbeid in hun onderhoud voorzagen, in tegenstelling met de Europeanen, die wel hard werkten, maar als leiders en heersers.

Te verwonderen is het dus niet, dat de massa der Indo-Europeanen in Indië handenarbeid aanziet als een minderwaardig middel van bestaan voor henzelven, die toch maatschappelijk tot de Europeanen behoren en voorrechten als zij genieten.

Dit levert een der grootste bezwaren op, om de Indo-Europeanen economisch sterker te maken, dan zij nu zijn".

MOESSON

BOEKHANDEL TONG TONG
***f* 4,50 + 0,50 porto**

Juweliersbedrijf

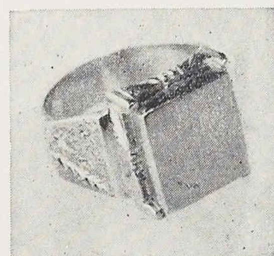
't Carillon

Tel. 33 72 57
Thomsonlaan 108
Den Haag
Postgiro 1359608

Speciaal Atelier voor Indische sieraden in 22 EN 24 KARAATS GOUD

Massieve Herenring

hierop kunnen 2 tot 3 letters gemaakt worden; stempelring 22 karaats goud *f* 275,—

Als U tijd hebt door de week of zaterdag tot 1 uur; komt eens neuzen bij Toko en Boekhandel Tong Tong, Pr. Mauritslaan 36, (vlak bij het Congresgebouw, lijn 10 of bus 14).

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 15e JAARG No. 22
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong DenHaag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong N.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders

Verschijnt de 1ste en 15de van iedere maand. Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,—; halfj. *f* 13,75; jaar *f* 27,50. Abt. Europa: jaar *f* 33,—. **Buiten Europa:** jaar *f* 38,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 73,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 58,—; Canada en Ver. Staten *f* 48; Maleisië en India *f* 55,—; Suriname en Antillen *f* 48,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonnee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

IEV-Kweekschool voor 10de Maal Bijeen

Voor de tiende maal hielden oud-leerlingen van de Bandoengse I.E.V.-Kweekschool hun oer-gezellige reünie. Wie ervan genoten hebben, spreken liever van "familie-reünie", want de sfeer op deze echt-Indische koempoelans is inderdaad die van één grote, gelukkige familie, waar alle lief en leed gedeeld wordt.

Deze tiende werd gehouden op 8 mei 1971 in de Van Zwijndregtschool aan de Houtrustweg in Den Haag.

Na de opening door Joan Haye, die helaas opnieuw twee minuten stilte moest vragen voor de nagedachtenis van hen, die ons ontvielen in het afgelopen jaar, gaf hij het woord aan de heer W. Nieuwenhuijse, een van de oud-pedagogiekleraren.

In een korte, krachtige toespraak stak hij menig nog in vol bedrijf zijnde schoolmeester een hart onder de riem, toen hij het had over de veranderende tijden. Sommigen onder ons vinden aan het lesgeven en opvoeden in deze tijd "niets meer aan". De heer Nieuwenhuijse hield ons voor, dat hij uit zijn 50-jarige onderwijsloopbaan één ding vooral had vastgehouden, nl. dit, dat in iedere jeugd een verlangen naar goedheid bestaat, hoe of ook methoden, manieren of mentaliteiten zich wijzigen. Dat verlangen voedsel te geven, is het waardevolle van het beroep van schoolmeester.

Met bijzonder veel genoegen eindigde hij zijn toespraak met de herinnering aan wat 7 mei in Amsterdam had plaatsgevonden. Aan de Vrije Universiteit was de heer A. I. Eijsenring in een intelligente en slagvaardige verdediging gepromoveerd tot doctor in de sociale wetenschappen. Een spontaan applaus beloonde de spreker en bracht hulde aan de jonge doctor.

Daarna feestte men tot ver na middernacht door en dat is een prestatie, als je weet, dat de reünie om 13.00 uur was begonnen!

Er waren dan ook heel wat attracties bedacht en de feestenden lieten zich niet onbetuigd. Diverse gezellige kermis-activiteiten kon je beoefenen, zoals raak (of mis) schieten in een echte schiettent, ringwerpen, "voetballen", fototje laten maken bij "Lan Fong", je de toekomst laten voorspellen enz. enz.

Voor het eten werden er "Beelden uit de kinderjaren van de Kweek" vertoond. In een selectie uit enkele honderden hem toegezonden foto's liet Boet Mathéron het verleden herleven. De oudste tot dia omgetoverde foto dateerde van 1923 en er waren ook beelden bij van de scholen aan de Papandajanlaan (nu Djalan Gatot Subroto) en de Van Riebeeckstraat (nu Djalan Tjenteh), opgenomen in februari 1971! Deze laatste foto's werden door fotograaf A. Kosasih van de Djalan Banteng 114 te Bandung gemaakt op verzoek van Rudi Ros, hoofd van een school in Rotterdam. (Spraken we in het begin van dit artikel niet terecht over één grote, gelukkige familie?

Toen het 9 mei geworden was, verlieten de laatsten de reünie met het vaste voornemen, volgend jaar wéér present te zijn.

Melding dient nog gemaakt te worden van twee bijzonder sympathieke zaken. Tussen de uitreiking van de verschillende prijzen door werd nog bekend gemaakt, dat er een kostelijk bloemstuk bezorgd was van "Tong-Tong". De toevoeging op het kaartje: "Ik wist altijd al, dat Indische onderwijzers tot méér in staat waren." sloeg zeker op de unieke prestatie van Dr. Bram!

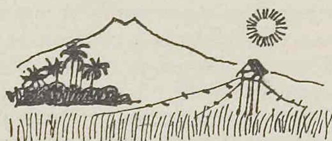
Het tweede bloemstuk verraste ons nòg meer: dat werd aangeboden namens de Jajasan Pendidikan "Gita Kirtti" (GIKI) uit Soerabaja. De Ketua hiervan, de heer Dr. M. Soetjajoh — in Soerabaja bekend als "Oom Joop" had via een allerplezierigst contact met Boet Mathéron gehoord van onze tiende reünie en stuurde deze attentie. In een brief had "Oom Joop" geschreven: "Aan promovendus Drs. Eijsenring ons warme proficiat met het bereiken van uw graad. Met alle reünisten, die om u geschaard zijn, delen wij gaarne in de vreugde van uw promotie, die wij zien als een posthume hulde aan onze I.E.V.-Kweekschool te Bandung." Een dergelijke fijngevoeligheid treft diep.

Reünist.

(Wegens plaatsgebrek bekort. - Red.)

DE „GOUDEN AANRAKING"

Van een abonnee kregen wij dezer dagen een paar potlood-kokers om op de schrijftafel te zetten. Twee simpele, zij het smaakvolle dingen, nochtans met voldoening en trots aangeboden, "omdat ze zelf gemaakt waren", een geste die we nog steeds op prijs kunnen stellen. In deze moderne rijke wereld, waarin ieder mens alles kóópt, en meestal "voor weinig geld veel mooier dan men het zelf had kunnen maken", raakt de zelfgemaakte attentie helaas meer en meer in onbruik. Gelukkig niet voor Lilian en Tjalie die op dit gebied nog erg "ouderwets" zijn. Weet u, op dit punt geloven wij écht dat op zelfvervaardigde zaken (dus zelfs ook op eterijen) een aparte zegen rust. Het is de "golden touch", die aan het eenvoudigste iets persoonlijks geeft. Laat althans in de Tong Tong kring deze gewoonte niet uitsterven . . .

Indische Jongen Uit Bojolali Promoveert

Aan de Vrije Universiteit te Amsterdam verwierf op 7 mei 1971 de heer Drs. A. I. Eijsenring de titel van doctor in de sociale wetenschappen. Daartoe had hij de resultaten van jarenlange studie, scherpzinnige observatie en diepgaand onderzoek neergelegd in een dissertatie "Godsdienstpedagogische opgaven in de prepuberteit". Dit belangwekkende proefschrift verdedigde hij met succes in de aula van het "Woestduincentrum" van de V.U. ten overstaan van rond de vijfhonderd mensen.

De heer Eijsenring, voor het overgrote deel van die 500 doodgewoon "Bram" heeft zich in de halve eeuw van zijn bestaan bij ontelbaren bekend en geliefd gemaakt.

Na de receptie werd hem gevraagd, of hij nu àl die 500 mensen, die hem en zijn vrouw de hand hadden gedrukt wel kende. Het antwoord was naar waarheid bevestigend! Zijn kennissen komen uit alle lagen van de maatschappij.

U had eens moeten zien, hoe tijdens de receptie hooggeleerden hem keurig in vorm complimenteerden en hoe hij daarna door een ontroerde tante Annie Kalff-van der Kamp van 84 jaar omhelsd werd. Of hoe de dankbaarheid van de kersverse doctor zich ontlaadde, toen Oom Jo Rugebregt Bram in een houdgreep als van Anton Geesink feliciteerde.

De Indonesische consul-generaal, de heer Abdul Habir kreeg een heel andere, maar even warme begroeting. We zagen ook nog drs. Setiadi Kartohadikusumo, de cultureel attaché van Indonesië, de oud-ministers van Suriname dr. E. Wijngaarde (volksgezondheid) en A. A. Cameron (onderwijs), mejuffrouw H. Idsingh van de Groningse Therapeutische Gezinsverzorging, onze goede vriend Wiet van Oort als vertegenwoordiger van het Haagse Comité dat de jaarlijkse reünie's van oud-leerlingen van de Bandoengse I.E.V.-Kweekschool organiseert. We zagen Carla Meek-Eysma en Mr. lextor Grieve van de Belangenvereniging "Uit en thuis", de heer M. A. Panhuyzen, directeur van het Centraal Instituut voor Methodische Instructie van het Bedrijfsleven en zijn naaste medewerker, de heer S. Lapré. De oud-pedagogiekleraar van de I.E.V.-Kweekschool de heer W. Nieuwenhuyse was er ook met zijn vrouw. Verder feliciteerden nog vertegenwoordigers van de Lions Club, vele theologen, pedagogen en psychiaters en andere geleerden deze Indische jongen uit Bojolali, waarvan ik dankbaar ben, één van de vele "ouwe sobats" te mogen zijn.

Boet.

Waar Gaat Het Om?

Waar gaat het Tong Tong om; waar is het al die jaren om gegaan? Die vraag rijst ook nu weer bij het lezen van Lilian Ducelle's artikel bij de voorplaat van 15 jan. '71, voorstellende een ondernemings-crèche met een hele zwerm Indonesische baby's, weet U nog?

Lilian, noch Tjalie, of wie dan ook, zullen willen beweren, dat het menselijk **welzijn** zó maar ontstaat. zonder de natuur aan te grijpen. Die simpele crèche van Jem is al niet denkbaar zonder cultuur. Trouwens de hartstocht voor de jacht is de lust tot pionieren op allerlei wijzen, die zovelen in het oude Indië bezielden, zijn symptomen van een krachtige wil tot een zich meten met de natuur. Maar tegelijk is daar een ontzien van die natuur, de liefde voor haar, het zich verbonden weten ermee.

Nu schijnt het alsof het veroverend aangrijpen van de natuur lijnrecht staat tegenover het eerbiedigen en ontzien van diezelfde natuur. Dit althans is de situatie in de overontwikkelde landen, een situatie waar we nauwelijks raad mee weten.

Waarom was dat "froeher" in ons Indië niet zo? Ten eerste kon een handvol westerlingen in die enorme en machtige natuur niet zoveel kwaad stichten en ten tweede - en dat is de hoofdzaak - waar die natuur in cultuur was gebracht, was dat voor het grootste deel niet door westerlingen, maar door de autochtone bevolking gedaan en die deed dat heel anders, namelijk als **arbeids**cultuur.

De arbeidende mens in regelrecht contact met de natuur bedenkt methoden om de natuur aan zich dienstbaar te maken. Daarin speelt de intuïtie een grote rol en bovendien blijft de gevoelsmatige verbondenheid met de natuur levend. Aldus wordt het denken bestuurd vanuit een bepaalde **levenshouding**, waarin mens en natuur a.h.w. partners zijn.

Denken als zodanig is begripsvorming, uitgedrukt in taal.

Begrippen ontstaan volgens vaste wetten van logica, waarmee van **delen** der gehele werkelijkheid om ons heen een "vereenvoudigde uitgave" wordt geconstrueerd (een denkbeeld.) Volgens ons door onze natuur gegeven vaste ordeningsschema's kunnen we met die deelconstructies willekeurig nieuwe constructies maken binnen zekere grenzen. Die grenzen dijen steeds uit tot buiten onze aarde. De werkelijkheid, die we zo maken, is een kunstmatige.

Dit nu is het wezenlijke van alle cultuur. Zonder dit kunstmatige blijft de mens overgeleverd aan de "grillen van de natuur."

Toen de mensheid op een gegeven ogenblik en een bepaalde plaats in de historie (het oude Griekenland) voor het eerst de mogelijkheden ontdekte, die een stelselmatig denken biedt, is dat denken deel in zichzelf geworden. Het is losgeslagen van het totale menszijn in verbondenheid met de natuur.

Stelselmatig denken staat **tegenover** de natuur; het is veroverend, agressief en het is een mechanisme! Sinds Descartes dit denken losmaakte van alle andere aspecten van ons menszijn en van het zijn der wereld en het ten troon verhief, heeft het ons meedogenloos in zijn greep gehouden. We moesten delen en nog eens delen in steeds fijnere onderdelen. We moesten steeds meer combineren tot voortdurend gecompliceerder constructies, die elk op zich steeds meer los van elkaar kwamen te staan.

Daarmee werd alles steeds meer verzakelijkt, werden agressie, verovering, competitie, scheppen van denkbeeldige behoeften, intolerantie, communicatiestoornis a.h.w. geheiligd in naam der goddelijke rede.

Het is niet zo, dat we de beginselen daarvan niet ook in het godsdienstige, het sociale en "politieke" leven van primitiever culturen ontmoeten. Ze zijn er altijd geweest in onderscheiden graad en vorm, bepaald door bloed (aard), bodem en klimaat.

Maar ze werden niet tot een stelselmatig wetenschappelijk bedrijf gemaakt.

Het is ook zo dat daar, waar het begripsmatige denken te **weinig** tot ontwikkeling kwam, honger, ziekten en angst heersten, zodat het communisme de taak moest overnemen, die de heersende levensbeschouwingen hadden laten liggen. Dat brengt ongetwijfeld een zeker materieel soulaas, maar het laat de mens voor het overige in de kou staan. Er schijnt geen andere keuze te zijn, dan opgaan in een kollektiviteit òf een los en eenzaam individu te blijven (wat we dan onze vrijheid noemen) in een "democratische" wereld, waarin de dwang van de kunstmatigheid de levenswijzen toch ook gelijkschakelt. De economie bepaalt ons leven, een economie, waarin overigens hoe langer hoe meer mensen klem komen te zitten.

Ons heimwee naar "Indië" is het heimwee naar een leven, waarin we nog niet in een gevangenis zaten, waar gemeenschap nog mogelijk was, waar kleine geneugten nog een mens tevreden en gelukkig konden maken.

Dat moet echter niet overdreven worden. De groep mensen, die dit geluk bewust ondergingen was, wat de Europeanen betreft, klein. Er waren grote tegenstellingen, er was discriminatie, er was kleinzieligheid en er was grootdoenerij. Eigenlijk is het zo, dat velen pas **achteraf**, nu ze Indië achter zich lieten, zijn gaan beseffen, wat er aan waarden te genieten was.

Pas laat ontdekten wij dat abonnee Th. v. d. Sloot, die ons al vaker filosofische brieven schreef, waaruit een scherpe analytische geest sprak, onderwijzer was van Lilian Ducelle aan een lagere school in Malang. Ook uit dit artikel blijkt duidelijk dat hij één der historische facetten van ons Indië goed gezien heeft. Vanuit dit facet krijgen andere facetten van "de geschiedenis der mensheid" een verrassend nieuw licht. De heer Van der Sloot is de tweede van links.
Hoe vinden oude bekenden elkaar vaak terug langs de verste omwegen!

En dat betreft lang niet alle "Indo-Europeanen" en "totoks", maar een kleinere denkende groep, wie het contact met de bevolking iets gedaan heeft.

Tong Tong heeft binnenkort zichzelf overleefd. Het terugwijzen naar hetgeen eens was, heeft alleen zin als we duidelijk kunnen maken **waarom** het zo was. De feiten en de mensen verdwijnen. Het gaat om een stuk evolutie van het leven. De explosie van westers intellect is een fase daarin. Het heeft de materiële mogelijkheden verschaft voor een verdere ontwikkeling en ons meteen met de neus op het feit gedrukt, dat we nu moeten gaan leven, selecteren en op menswaardige wijze aanwenden.

En daaromtrent kan men in de leer gaan bij de culturen, zoals die in ons "Indië" bestonden. Bestonden, want het grote gevaar dreigt, dat de besmetting met de westerse denkhouding een chaos schept en het eigene ondermijnt. Overigens zeggen de verhalen uit Tong Tong **niets** tot degenen, die ze niet zelf beleefden, en zelfs velen van dezen niet eens, omdat ze nooit nadenken.

Wat nodig is, dat is een revolutie in de vorming van de jeugd, een "sprongmutatie", waarbij het theoretiserende denken naar de achtergrond wordt verwezen, om eerst plaats te maken voor de vorming van concrete waarde-begrippen der dingen in het totale verband met ons leefmilieu. Door actief bezig zijn met zulke eerste en voorlopig beperkte analysen, waarbij intuïtie, hoofd, handen en emotie zijn ingeschakeld, ontstaat de houding van creatief denken, het oplichten van een visie op

PASAR BAROE-SCHOOL

In ons blad is de naam van de School met de Bijbel bij de Sluisbrug te Weltevreden (Pasar Baroeschool genoemd naar de straat waaraan zij lag, Gang Pasar Baroe) al ettelijke malen genoemd. Dezer dagen kwam een oud-leerling bij ons op kantoor stappen met een foto van de zevende klas van deze school in het schooljaar 1914-1915. Deze ex-leerling heet nu meneer L. H. Sprey en op de foto zit hij op de voorste rij, derde van links.

Schuins achter hem, in het midden, staat 't schoolhoofd de heer De Groote. In later jaren, 1920-1921, had hij een sik gekweekt, waaraan hij in die jaren de bijnaam Pah Djenggot ontleende. Ten onderscheid ook van een andere onderwijzer op diezelfde school, de heer Lorjé, die Pah Lontjèr werd genoemd.

Maar op deze foto had de heer De Groote alleen nog een snor en hij heeft vast ook een tijd in zijn leven gehad, dat hij ook nog géén snor had. Uit die tijd belde een andere ex-leerling ons op, die ons vertelde dat deze meneer De Groote van deze lagere school af na een kwekelingtijd, onderwijzer was geworden. Dat kon toen nog. Wat een verschil met deze tijd nu men als onderwijzer academisch opgeleid wordt.

De foto werd op het schoolerf gemaakt voor de woning van het schoolhoofd op dat schoolperceel. In onze herinnering 't gebouw reconstruerend, denken wij dat deze bijbelschool gestart is in een gewoon Indisch woonhuis, waarvan het grote erf langzamerhand met steeds meer klasgebouwen werd volgebouwd. Totdat op het laatst één groot scholencomplex ontstond.

In die tijd waren er (zoals de foto laat zien) vaak flink opgeschoten jongens op de lagere school. Vaak afkomstig van ondernemingen vér van de bewoonde wereld of uit de buitenbezittingen zonder scholen. Men ziet er dus ook verscheidene een toetoep dragen. Ik herinner me dat deze grote knapen vaak gevaarlijk konden spelen op het schoolerf. Haasje over, diefje of gala-asin dat de krikil in het rond vloog. Kloppartijen waren bijna boksgevechten van halfzwaargewichten! En werden meestal uitgeknokt in het Wilhelminapark dat vlak bij deze school lag.

Sommige gelaatstrekken komen ons zó bekend voor, dat wij geloven dat er nog lezers zijn die zichzelf van dit plaatje herkennen zullen.

Erg benieuwd!

P.S. Het doet ons plezier ook nog een briefkaartje ontvangen te hebben met de mededeling dat het betoel De Groote moet zijn, van de heer J. Wuis, ook onderwijzer aan de Scholen Met den Bijbel, die nog steeds even onberispelijk en vast schrijft als vijftig jaar geleden. Fan-tas-tisch! En een apart compliment zeker waard. De heer Wuis citeert uit het "Gedenkboek van de Ver. v. Chr. Scholen 1887 - 1937" dat onder het portret van I. W. de Groote had gestaan: "De stoere werker, die de Pasar Baroeschool tot ongekende bloei bracht." Dank!

---

de dingen; ontstaat een persoonlijke vrijheid en een vrije ontplooiïngskans.

Vanuit die houding pas, zal de mens leren overwegen, waar de grenzen der behoeften liggen, wat wezenlijk waarde heeft voor het totale menszijn en wat **niet** hoeft en **niet** mag, ook al kàn het.

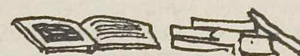
Dat is het beeld van de mens, die zijn intellect beheerst i.p.v. dat het intellect de mens beheerst.

Al jaren lang probeer ik dat de onderwijswereld duidelijk te maken, maar niemand reageert erop (We kunnen elkaar de hand geven Tjalie!) Men zou dan immers zijn status en zijn "belangrijkheid" moeten prijs geven.

Tong Tong heeft echter niet vergeefs al die jaren getuigd. Men zou nu een aantal jongeren moeten aantrekken, die de achtergrond van ons denken aanvoelen en die met behoud van de naam Tong Tong dit denken overdragen op de westerse wereld van vandaag, met haar problemen.

Het zou geen Indisch blad meer zijn in historische zin, maar een universeel tijdschrift, dat leiding biedt aan de talloze zoekende jongeren (en anderen!) en dat in het oud Tong Tong een schat van illustratief materiaal zou aantreffen. Zo zou het levenswerk van Tjalie voortleven.

Th. van der Sloot.

Sadrach De Strijder

Door Dr. H. J. de Graaf

Na de dood van zijn beschermster, mevrouw Philips te Poerworedjo in 1876 was de evangelist Sadrach, die zich nu Soera-Pranata liet noemen, de volstrekte leider der Javaanse Christenen in Midden-Java. Bijna allen had hij hen voor het Evangelie gewonnen en hij was dus hun geestelijke vader. Een anderhalf jaar verliep rustig. Sadrach brandde van een ijver, die zelfs tegenstanders respect afdwong. Overal reisde hij rond, predikte en onderwees, terwijl zijn gemeenten zich konden bedruipen, kerkjes bouwden, bijbels kochten en gezangboeken overschreven. In deze idylle kwam verandering door de komst der Gereformeerde zendelingen.

In 1878 verscheen zendeling **Bieger,** een stroef man, in Bagelen. Blijkbaar achtte hij Sadrach's optreden niet volgens de hem in het vaderland ingeprente geloof, leer en kerkorde. Daarom probeerde hij de Javaanse Christenen "onder den invloed des Woords te krijgen", dus hun de ware leer te verkondigen, die volgens hem, Sadrach niet bracht. Men kan zich de verbazing der eenvoudige Javanen voorstellen, toen een wildvreemde Blanda aan hun geliefde en hoog vereerde goeroe kwam vertellen, hoe het dan wel moest. Bieger eiste bovendien de "algeheele overgave der gemeenten". Sadrach weigerde natuurlijk, want hij had hen allen gevormd. Bieger riep daarop de hulp in van allerlei Europese en Javaanse ambtenaren, zelfs van de predikant der Indische kerk te Poerworedjo, met als resultaat een lijst van negen beschuldigingen aan het adres van Sadrach. Deze matigde zich te hoge titels aan, zoals Mas Ngabéhi, liet 'n pajong boven zijn hoofd dragen, hield er embans op na, die hem als hij uit de mandikamer kwam, zijn sloffen nadroegen, omgaf zich met een soort lijfwacht met verzilverde wapens, en verkocht toverkrissen. Hij zou beweerd hebben, na drie dagen onzichtbaar te zijn geweest, aan handen en voeten Christus' lijdenstekenen te dragen, ja hij zou zelfs Christus in eigen persoon zijn.

Met dit soort vage verdachtmakingen bereikte Bieger natuurlijk bij de landrechter niets, ook niet bij de Regent, ofschoon die zich over Sadrach ergerde, omdat deze, als hij aankwam, niet eerbiedig neerhurkte, om een sembah te maken.

Bij Bieger voegde zich in 1881 nog de "vrije zendeling" **Vermeer,** die vroeger met de zendingsvereniging een perkara had gehad, doch nu op zijn oude dag als "freier Missionar" terug was gekomen; doch geen van beiden kreeg een voet aan de grond. Alle aanhangers van Sadrach bleven hun meester trouw en zijn kring breidde zich zelfs tot over de bergen, in Pekalongan uit, ja ook onder het oog van Bieger in Poerworedjo.

Nu werd het Inlandse B.B. wantrouwend, want het was wel eens meer voorgekomen, dat een oproerige beweging onder een godsdienstige dekmantel was begonnen. Hoewel het moeilijk was in Sadrach's beweging iets gevaarlijks te ontdekken, meende men ten slotte iets gevonden te hebben. Enige Sadrach-mensen hadden geweigerd zich te laten inenten en die weigering schreef men aan Sadrach toe. Resident **Ligtvoet** van Poerworedjo liet hem daarom in de boei opsluiten.

Dit was ongetwijfeld naar de zin der wantrouwige ambtenaren, en het kwam ook Bieger goed te pas. De Resident besloot n.l. de vergadering, die om de vijf weken door de vertegenwoordigers van alle Sadrach-gemeenten te Karang djasa gehouden werd, te bezoeken. Hij zou hun dan vertellen, dat Sadrach achter de tralies zat en dat Bieger voortaan hun leidsman zou wezen. Te voren had Z.H. E.G. de predikant der Indische kerk ds. Heyting om een paar passende bijbelteksten verzocht, die hij in zijn toespraak tot de Christen-Javanen wilde verwerken.

Aldus geschiedde op 15 maart 1882. De Javaanse Christenen, die natuurlijk al van Sadrach's arrestatie op de hoogte waren, **moesten** nu naar Karangdjasa komen. Daar vonden ze niet hun geliefde meester, maar kandjeng toewan Residèn in hoogst eigen persoon, mèt de hoofddjaksa van Bagelèn, de assistent-resident, de Regent en de djaksa van Koetoardjo, ds. Heyting en zendeling Bieger. De Resident hield zijn straffe rede, die er op neer kwam, dat Sadrach was afgezet, niet meer mocht "leren" en uit Karangdjasa was verbannen. In zijn plaats kwam nu zendeling Bieger, wie zij hadden te gehoorzamen! Als iemand Sadrach's plaats wilde innemen, zou hem hetzelfde lot wachten! Daarop vertrok Z.H. E.G. waardig en liet Bieger met zijn "gemeente" alleen. Die hield toen een preek over de tekst: Een is uw Meester, namelijk Christus.

Feitelijk was dit alles idioot. De Resident was zijn bevoegdheid verre te buiten gegaan, Bieger, goed Gereformeerd als hij was, had zich nooit op deze wijze mogen laten aanstellen. De enige die protesteerde was de gouvernementsdominee, die in plaats van Bieger liever een **hulpprediker** van de Indische kerk had willen hebben in plaats van een zendeling. Doch de Javanen, m.o.m. verbijsterd zwegen, echt Javaans, zodat Bieger nog die zelfde dag meende te ontdekken, dat velen der Christenen hem genegen waren! Louter zelfbedrog! Hij kende de Javanen niet.

De 23e maart deed Bieger officieel zijn intrede in de Javaanse gemeente, die naar Koetoardjo was opgetrommeld en de volgende dag mochten de Javaanse ouderlingen het vonnis over Sadrach vernemen, dat eigenlijk geen vonnis was doch een toepassing der extra-ordinaire rechten. Hij mocht in geen enkel opzicht de Javanen meer leren en moest zich, onder het wakend oog van de Resident en van de politie, te Poerworedjo vestigen. Hij ging nu zelfs op het erf van Bieger wonen.

Deze smeedde nu het ijzer, terwijl het nog heet was. Hij trok de hele residentie door en doopte de Javanen bij honderden: van april tot augustus 1882: 1600. Ja, hij droomde zelfs van een millioen! De schrik zat er bij de Javanen in.

Doch in Buitenzorg werd het beleid van resident Ligtvoet afgekeurd. Op 4 juni 1882 kreeg hij pensioen en zes dagen later werd Sadrach's verbanning telegrafisch opgeheven en mocht hij naar Karangdjasa teruqkeren.

De uitwerking dezer vrijlating op Sadrach's aanhang kan men zich wel voorstellen. De profeet had op Gouvernement en Bieger de zege behaald. Zijn aanhang werd nu nog veel groter. De Javanen beschouwden hem als "voor het Gouvernement onkwetsbaar. Zijn bevelen werden als goddelijke geboden gehoorzaamd". Bieger ging nog wel een tijd met zijn dooptochten door, maar in augustus staakte hij ze. Hij begon waarschijnlijk te merken, dat hij slechts door Sadrach's genade in de Javaanse gemeenten nog kon optreden.

Natuurlijk ontging het aan het Gouvernement niet, dat het tegenover Sadrach een zot figuur geslagen had en alsnog werd geprobeerd, om die "Kristen Djawa" weer in het gareel te krijgen. Daar men alleen **ambtelijk** dacht, kon dit slechts geschieden, als die Javaanse Christenen onder de "Gouvernementskerk" kwamen, b.v. een door het Gouvernement bezoldigd **hulpprediker** als hoofd kregen. Het eenvoudigste was, als zendeling Bieger tot hulpprediker werd gebombardeerd. Doch Bieger, die in dit opzicht qoed gereformeerd bleek, wilde geen gou-

vernementsambtenaar worden, maar bedankte voor de eer. Doch er was nog een andere candidaat, zendeling Vermeer, die als "Frei-missionar", wat hem niets opbracht, best een vaste aanstelling bij het Gouvernement met een aardig tractement kon gebruiken. Hij accepteerde het regeringsaanbod en als Sadrach nu maar meewerkte, was alles in kannen en kruiken. Maar Sadrach, die wist wat hem boven het hoofd hing was de Zending, het Gouvernement en de Indische Kerk te slim af. Hij wachtte niet af, doch trad handelend op.

Er was n.l. nog een derde zendeling in Midden-Java aangekomen, n.l. **Wilhelm.** Sedert begin 1881 was deze in Poerworedjo gevestigd, had zich eerst op het Maleis toegelegd en was in juli 1882 in de achtergalerij van zijn huis, dat tegenover dat van Bieger lag, een school begonnen. De Javanen zagen hem dus als een eenvoudige "Skoolmèster", niet allereerst als "pandita". Tussen Sadrach, die als banneling op Bieger's erf verbleef, en Wilhelm ontstond een grote en hechte vriendschap. Niet dat Wilhelm alles wat Sadrach verkondigde even mooi vond, integendeel. Maar ofschoon goed Gereformeerd, begreep Wilhelm dat een zendeling enigszins met de Javaanse landaard moest rekening houden. Hij vreesde niets zo zeer als "hollandisme" en in Sadrach's botsing met de geestelijke en wereldlijke autoriteiten had hij onvoorwaardelijk de zijde van zijn Javaanse vriend gekozen.

Sadrach, die helemaal niet gek was, zag nu een uitweg. In 1883 begaf hij zich van zijn woonplaats Karangdjasa naar Poerworedjo en verzocht eerst, tot driemaal toe, een onderhoud met Bieger, doch hij kreeg geen gehoor. Daarna, op 22 maart 1883 stak hij de straat over en ging naar Wilhelm en nodigde deze uit, om "in vereeniging met hem", pandita van alle Javaanse gemeenten te worden. De vrome Wilhelm, vast overtuigd, dat de Heer hem daartoe riep, nam het aanbod met beide handen aan. Toen hij daarop zijn benoeming aan collega Bieger en ds. Heyting vertelde, stonden de eerwaarde heren sprakeloos. De Javaan was hun te vlug af geweest!

Reeds op eerste Paasdag 1883 trad Wilhelm in een Javaanse godsdienstoefening op, d.w.z. een jong Javaan, Timotheus preekte en Wilhelm beperkte zich tot het uitspreken van de zegen. 83 afgevaardigden uit alle gemeenten van Bangelen, Pekalongan en Banjoemas kwamen bij Wilhelm en gaven hem te verstaan, dat "alle gemeenten hem tot haar herder en leraar begeerden". Zij beloofden hem trouw en gehoorzaamheid. In werkelijkheid moet daar natuurlijk Sadrach achter gezeten hebben. Als symbool der nieuwe verhouding kan gelden, dat Wilhelm Sadrach op een **stoel naast zich** liet zitten, hetgeen destijds tegenover een Javaan, die geen regent of zoiets was, een ongewoon optreden was.

Wilhelm noemde zich sedert "Leraar der **vrije** Inlandse Christengemeenten" (Golongan wong Kristen kang **mardika).** De Javanen wilden n.l. hun eigen geestelijke zaken zèlf regelen en geen vreemde inmenging. Wilhelm beschouwden ze als hun aller vriend, die naast hun leider Sadrach de gemeenten mee mocht besturen. In dit opzicht bleken de plooibare Javanen onwankelbaar. Daar zich verder niets onregelmatigs of verontrustends voordeed, berustten Gouvernement, Indische Kerk en Gereformeerde Zending voorlopig in deze toestand.

Wilhelm is, ofschoon niet van een sterk gestel, enige jaren met hart en ziel werkzaam geweest, vooral om Sadrach en de zijnen te maken, tot wat zij wel beweerden te zijn, maar nog lang niet waren, n.l. goed onderlegde Christenen. Daartoe vertaalde hij voor hen allerlei in het Javaans, b.v. de geloofsbelijdenis, de kerkorde, de catechismus, doch dit waren geschriften, die een degelijke studie vereisten om goed begrepen te worden. Wilhelm nam dus het herderlijke werk van 3039 Christenen verdeeld over 167 desa's op zich, een reuzetaak, terwijl Sadrach voor de propaganda zorgde. Daar hij telkens weer nieuwe zielen voor Christus won, werd Wilhelm's taak steeds zwaarder. Tot zelfs in het Djokjase, waar Wilhelm niet mocht prediken, maakte hij bekeerlingen. Dit wekte de argwaan van het zelfbestuur en dus werden alle nieuwe Christenen eerst bij het districtshoofd, en toen gebonden naar de Regent gebracht, die hen vier dagen in het blok opgesloten hield, zonder dat zij zelfs voldoende voedsel kregen.

Wilhelm hoorde pas van deze "Christenvervolging", toen hij van 'n rondreis terugkeerde. Aanstonds besloot hij zijn mensen te gaan helpen, maar vervoer ontbrak. De spoortrein was er nog niet, het zendingspaard was te oververmoeid, een rijtuig was te duur voor de zendingskas. Dus besloot Wilhelm de 92 kilometer naar Djokja maar **te voet** af te leggen, wat de niet al te sterke man binnen tweemaal 24 uur volbracht. Hij had dus wel hart voor zijn mede-Christenen, al waren het dan ook maar eenvoudige dessa-mensen.

Disco Bolland

Stationsweg 143 tel. 070 60 17 03 DEN HAAG
Stationsweg 77 tel. 070 60 15 12 DEN HAAG
Herenstraat 157 tel. 070 86 32 01 VOORBURG
Fred. Hendrikl. 161 tel. 070 - 55 66 97 DEN HAAG

De onovertroffen krontjong L.P. van Miss Annie Landouw uit Solo is nu uit voorraad leverbaar, prijs *f.* 19,90 per stuk.
Originele Sundanese ketjapi L.P. *f.* 22,—
Indonesische import platen in alle soorten *f.* 21,— p. st.
Grote sortering gamelan en Hawaii platen ook in de goedkopere prijsklasse van uitstekende kwaliteit.

I.E.V. Kweekschool Bandoeng

Nu door heel Nederland de examens aan de gang zijn, zullen velen onzer nog herinneringen hebben aan onze eigen examentijd. Hier een lijst uit de krant van geslaagden van de I.E.V. Kweekschool van het schooljaar 1939-1940, voor ons bewaard door de heer J. F. Cooke. Leuk om ons opeens weer ettelijke personen te herinneren die we destijds goed gekend hebben!

—:—

Van 1 tot en met 19 Juni werden 54 leerlingen van de I.E.V. Kweekschool te Bandoeng geëxamineerd voor Europeesch onderwijzer(es). Hiervan slaagden er 49, afgewezen werden vijf leerlingen, o.w. twee Inlandsche leerlingen, die afgewezen werden wegens onvoldoende beheersching van de Nederlandsche taal.

Dit jaar slaagden van deze I.E.V. Kweekschool dus 91 procent der leerlingen.

Hieronder volgen de namen der geslaagden: E. de Bate (v), The Ay Tjoe (v), Oei Sioe San (m), R. Voorn (v), E. Ros (v), A. G. Wijnveldt (v), S. H. L. Demmink (v), H. Mare (v), E. Detiger (v), F. R. Anthonijsz (m), A. Piso (v), H. Meijer (m), B. E. Portier (v), L. H. Walsen (v), E. E. Anwar (v), W. Beyer (v), J. C. W. Kreecke (m), M. Biekart (v), A. A. Bouwman (v), H. C. van der Capellen (v), H. Walpot (v), J. A. Bax (v), W. E. Rooze (m), M. C. Hoofsteeder (v), R. R. Ismiatoen (v), A. F. Kawilarang (v), J. van Kraayenoord (v), A. J. W. Langeler (v), E. C. Rader (m), E. C. von Winckelmann (m), B. van der Waag (m), C. G. Mostert (m), A. R. Fransz (m), F. W. L. Cooke (m), P. A. M. Tjaarda (v), K. H. Thomas (v), G. L. R. Davies (m), T. A. Bax (m), W. van Alphen (m), N. Coeter (v), G. Janssen (v), M. Hermans (v), J. M. de Ruyter (v), W. Schrader (v), M. R. Moeinah (v), A. C. de Munck Mortier (v), E. Meyer (v), L. Winia (v) en C. L. Walpot (v).

In het geheel werden te Bandoeng 76 candidaten geëxamineerd, waarvan er 56 slaagden. (Adoeh kassian, de gezakten! - Red.).

Van de overige 22 niet van de I.E.V. Kweekschool afkomstige candidaten slaagden er dus 7, of 32 procent.

—:—

NABI'S

Er zijn onder de 124.000 Nabi's (profeten) maar 6 Nabi Wedar, nl. Nabi Adam, Nabi Noeh (Noach), Nabi Ibrahim (Abraham), Nabi Moesa (Mozes), Nabi Ngisa (Jezus), Nabi Moehamad.

Het woord "wedar" betekent o.a. en hier speciaal "uiteengaan" en wordt gewoonlijk gebruikt voor het opengaan van bloemknoppen, dus "ontluiken", "ontplooien".

Wedar kan ook betekenen "zich oplossen", "te niet gaan" of "mislukken".

Uit: De Java Oorlog van 1825-1830, Deel 1, pag. 135, P. J. F. Louw.

Dit is de 4de klas schooljaar 1929 - 1930 van de Carpentier Alting Stichting, afdeling jongensschool, Batavia. Boven 1e rij (staande): B. v. Eldik, H. v. Heusden, J. Akkerdijk, H. Ukkerman, O. v. d. Gronden, J. de Vosz, J. Cardinaal, B. Nagel, H. Blankenberg, W. Joncheer, A. v. Cooten. Midden 2e rij (zittend): J. Pieters, F. W. L. Cooke, H. v. Schouwenburg, B. Decknatell, A. Steggmann, G. Hillen. Onder 3e rij (op de grond): B. Sibenius Trip, R. de Mey, K. Hoek Nieuwendijk, C. Dull, G. Overgouw, D. Khouw, E. Govaarsz, G. Coronell.
Pas toen wij deze foto voor een derde keer bekeken, trof ons plotseling het besef dat deze "jongelui" inmiddels mannen zijn geworden van in de vijftig! Intussen misschien ook al een tijdje "kandjeng besar" in grote bedrijven. Hoe razend snel rijdt de tijd!
De foto werd ons ter beschikking gesteld door de heer J. F. Cooke, een enthousiast verzamelaar van veel Bataviase memo's.

De Witte Vlinder

Nog twee opinies tot slot van lezers die vertellen welke gedachten het verhaal "Zeedrift" (TT No. 14 van 1 febr.) bij hen heeft wakker geroepen. En dan weer verder op zoek naar wat ons verleden ons geleerd heeft dat NOOIT voorbij en afgedaan is.

*

Daarom, Tjalie, jouw verhaal kan voor de één triest zijn, **schokkend zijn** ook wel, verdrietig zijn, voor de ánder is het **een steun om verder te gaan** in het nuchtere leven. Jouw verhaal moet je niet lezen omdat T.T. door de brievenbus binnen is gekomen als de dagelijkse krant, die het laatste nieuws brengt, die je per sé moet lezen anders ben je niet bij.

T.T. moet je lezen als de stemming van binnen er goed voor is. Als je even rustig met jezelf, heel even maar, terug wilt naar je jeugdparadijs, (mag wel, ja?). Waarna je weer beslist versterkt het nuchtere leven ingaat. Je dagelijkse werk van cijfertjes en andere nuchtere dingen doen, die prettig en onprettig kunnen zijn, die daarom ook een rimpel op je gezicht tekenen. Een rimpel, ja, één waarvan de vorm zo is, als een glazen venster wellicht, dat je naaste de gelegenheid geeft bij je te zien hoe je gemoedsstemming **is.**

Verdriet kan een mensengezicht tekenen, ook blijdschap, vreugde, kan tekenen. En die lijnen kunnen wij mensen lezen. De ene keer heten deze lijnen: letters, de andere maal noemen wij ze: rimpels.

Welnu Tjalie, mijn opinie is: Ik ben blij, dat je dit gepubliceerd hebt in de T.T. Onze 6.000 lezers hebben er recht **op. En ze zullen dit**, ieder op eigen wijze, lezen en opnemen, herlezen en overdenken en misschien verdrietig worden. Via verdrietig worden weer opgewekt zijn tot leniging van andermans verdriet. "Handen" uitsteken om te steunen, terwijl andere (steunbehoevende) "handen" hiernaar zullen grijpen. Mogelijk dat de brokjes "zeedrift", verspreid om de aarde, meer en meer contact met elkaar zullen krijgen, juist door het vergroten van de afstand, via ons 6e zintuig. Dit hebben wij allen, niet of weinig of veel ontwikkeld weliswaar, maar hébben doen wij dit zeker, allemaal, vooral die van daar.

Tjalie het is goed, dat je het niet aan ons onthouden hebt.

Wat wel verdrietig is, dat is dat er onder al die Indische mensen er maar 6.000 zijn, die deze brieven van tijd en ruimte zullen lezen.

A. Egges Post

Het is heel logisch, dat U uw leven lang niet meer aan die vlinder hebt gedacht, want U had hem **niet eerder nodig dan op het moment, waarop U zich hem herinnerde.** En toen was hij er ook meteen, compleet met de geur van de avond en de mystiek van de vallende avond, zo vlak voor de nacht. Ons onderbewustzijn slaat alles immers voor ons op, om er bij gelegenheid weer gebruik van te kunnen maken. Dit artikel van U stemt mij beslist niet triest, het getuigt juist van moed en volharding. Het geeft ook een beetje inzicht, misschien geheel zonder dat U het wilt, op de manier, waarop uw eigen "ik" zich heeft veranderd. Bij U groeit steeds meer het besef, een onderdeel te zijn van een nameloos groot geheel; waarbij dit onderdeeltje nooit zijn identiteit zal verliezen, ook al gaat het straks onder in het grote geheel, net als het mijne en de miljoenen anderen.

Voor mijzelf heb ik eens een "gezegde" gemaakt, wat ik wel meer doe, maar deze slaat precies op datgene wat U als kind heeft beroerd, nl. "Waar tijd en Eeuwigheid elkaar omarmen, besef ik sprakeloos mijn eeuwig bestaan". Waar of niet? "Zeedrift" staat vol tedere zinnetjes en een liefelijke gedachtengang doortrekt het geheel met een grote schoonheid, waarvan U de kunst bezit om het weer te kunnen geven. Dit compliment mag U gerust met een glimlach in ontvangst nemen! Zelf ben ik nooit in Indonesië geweest, maar door al uw beschrijvingen heb ik het land van mijn man leren liefhebben. Weet U, dat ik af en toe gewoon heimwee heb naar Indonesië?......

Ik vind dat ouders het zich als taak moeten stellen, hun kinderen te leren zich vertrouwd te maken met de gedachte, dat dit leven slechts een fase is in het grote geheel. Als we moe zijn geworden mogen we een poosje rusten en het zware overkleed van dit lichaam achter ons laten, om later de draad weer op te nemen en verder te gaan. Als kind al was ik zeer geboeid inzake de Ruimte, Tijd, Eeuwigheid en aangezien mijn beide kinderen (11 en 7 jaar) ook deze interesse hebben, probeer ik er zo goed mogelijk met hen over te praten. Het lijkt me vreselijk wanneer een kind angst voor de dood heeft. Is het niet veel beter te weten, dat men onsterfelijk is, dat onder ons allen Eeuwige Armen zijn, die ons altijd opvangen?

We leven samen in een geweldig wordingsproces, waarvan wij de reikwijdte niet kunnen overzien, maar dat hoeft ook niet. Als onze Schepper in staat is Zijn schepping tot in de kleinste onderdeeltjes te vervolmaken en te onderhouden, dan kunnen we de rest immers rustig aan Hem overlaten? Wij zijn allen bewustzijnsgolfjes in de bewustzijnsoceaan van de Geest, alleen: we weten het niet. En onze onwetendheid maakt ons bang. Maar evenmin als een druppel in de oceaan kan verdrinken, kunnen wij "doodgaan". Als

het mysterie dood aan onze deur klopt geven we onze uiterlijke identiteit wel prijs, maar ons karma (de som van al ons doen en laten en denken) gaat niet verloren. God geeft ons alleen een nieuw gewaad om verder in te leven!...

J. GASPERS-BRASZ

"Wat mij in "Zeedrift" trof, trof mij al vaker in vele gedachten van T.R.: het gelukkig zijn met weinig of niets, ja zelfs met weggegooide, waardeloze resten. Het valt trouwens in de gehele tongtong-sfeer op, dat men gelukkig is met weinig. Het steekt scherp af bij deze beschaving die eindeloos meer wil..."

C. R. B. Klein

Misschien hebben wij allemaal geleerd dat het veel hebben niet gelukkig maakt. Integendeel: onrustig, overwerkt, overspannen, ongelukkig, maar we leren het niet af.

Zelfs al wordt de waarschuwing steeds duidelijker dat "de bom spoedig zal barsten". En ook al zien wij in dat op noodlottige wijze deze beschaving op vele terreinen zelfs niet meer terug kán, we sluiten onze ogen voor onze eigen remloze begeerten. In Tong Tong stellen wij nochtans kalm en welbewust ons ideaal: wees gelukkig met weinig. Begeer niet. Want juist HIER is ons loon in physieke en geestelijke rust en rijkdom het grootst.

MERKWAARDIG, MAAR WAAR!

Naar aanleiding van het artikel "Waar staat de thuisgekomen totok?" van Uw hand in Tong-Tong 15 maart 1971, het volgende: Op blz. 10 staat: Merkwaardig is, dat wij onze eigen (overgeerfde of aangeleerde) kenmerken niet zien (of horen), maar van anderen wel, enz. enz.

Het was, meen ik in 1963, te Klundert. Ik was wachtende op de bus naar Breda en had een zee van tijd. Om de tijd te doden, stapte ik een café binnen en bestelde een kop koffie. Prompt volgde: "U komt zeker uit Indië?" Vraag van mij: "Hoe komt U er aan?" Antwoord: "Omdat U een Indische tongval hebt."

Nu in maart 1971 in de Van Stolkweg 12, waar ik, hoop ik, tijdelijk ondergebracht ben.

Ik sprak met een verpleger(broeder). "U komt zeker uit Indië?" Mijn vraag: "Hoe komt U tot deze conclusie?" Antwoord: "Omdat U een Indische tongval hebt."

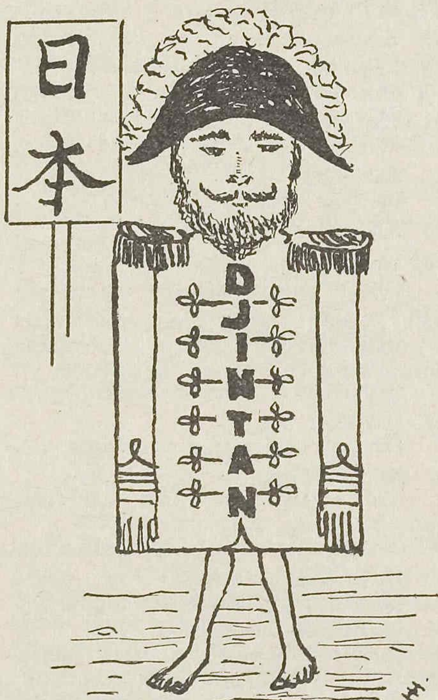
Nota Bene. Mijn ouders zijn volbloed Hollanders; zijn naar Indië geëmigreerd. Daar werd ik geboren. Ik zelf heb van mijn geboorte tot pl.m. mijn 14e jaar in Indië verbleven. In die korte tijd heb ik de Indische tongval verworven en is mij mijn hele leven bijgebleven.

A. SMABERS

Djintan, Spookbeeld van een Oorlog

(Van een grapje dat werkelijkheid werd.)

Omstreeks 1914-1915 (ik was toen ongeveer 10 jaar oud) was er in één van de binnenplaatsen op Java een kleine Japanse toko. Aan de voorgevel stond de naam op een wit geschilderde plank in zwarte letters: Toko - ONO - Japan. Een heel vriendelijk Japans echtpaar — ze hadden een dochtertje van ongeveer 2 jaar oud — hielp het kopend publiek. Ik kocht er vaak van die oranje-gekleurde schuimpjes in de vorm van kleine pisangs en ook moest ik zijden vlaggetjes voor mijn fiets hebben; eerst had ik de Nederlandse Driekleur op mijn fiets; later een Amerikaanse vlag...... Tussen twee haakjes, nu in de States bezit ik een grote Amerikaanse vlag die ik van tijd tot tijd uitsteek bij bijzondere gelegenheden. Dan kon men er ook krijgen van die heel kleine rode ronde pilletjes, geurig in de mond, "Djintan" genaamd. Deze werden verkocht in kleine platte blikjes met een schuifdekseltje er op waarin een rond gaatje waar men deze pilletjes uit kon laten rollen.

Hier kan men in sommige drugs "Sen-Sen" kopen voor 10 cent per zakje. De smaak van deze "Sen-Sen" is precies dezelfde als van bovenomschreven djintan; de vorm hiervan is als van de salmiak pastilles, alleen zijn deze laatste veel kleiner, ongeveer 1 x 1 mm.

Om meer bekendheid te geven aan dit Japans product, organiseerde deze Japanse zaak een reclamecampagne. Hiervoor werden grote uit bordpapier vervaardigde poppen gebruikt die een Japanse admiraal of generaal moesten voorstellen. Ze waren ongeveer 5 of 6 meter hoog; binnenin werd ruimte gemaakt voor een persoon die zo'n pop kon versjouwen.

Voor deze reclamecampagne werden zo'n half dozijn poppen gebruikt en met ronzebons-muziek, andere dagen met ge-doeg-dèr bedoek en bendé's (kleine soort gong voor rèjok en koeda-kepang) ging het dan in optocht door de hele stad. Nu, na ongeveer 57 jaar heb ik geprobeerd zo'n reclame groteskefiguur uit te tekenen, compleet met de "onderdanen" van de drager van de pop. Misschien zijn er nog vele oude Tong-Tongers die zich nog kunnen herinneren hoe zo'n bordpapieren generaal er toen uitgezien moet hebben.........

Maar een grappenmaker die het woord Djintan gelezen had, heeft van elke letter een woord verzonnen en kreeg als uitkomst het volgende: D = Djenderal; J = Japan; I = ini; N = nanti; T = tangkap; A = anak en N = Nederlan. Te lezen als volgt: Djenderal Japan ini, nanti tangkap anak Nederlan. Vrij vertaald: "Deze Jappen Generaal zal in de toekomst het Nederlandse kind (de Nederlander) te pakken krijgen. En dat aardig verzonnen grapje is toch maar uitgekomen, want 32 jaar later hebben de Jappen mij ook te grazen genomen... en alzo velen van ons.

Ex. P.O.W. - Ex. M.B.A.
(Laatste betekent Marine Bewakings Afdeling)
(Soerabaja)
HUGO HAMAR

P.S. Worry niet om die Japanse karakters. Er staat gewoon: Japan.

—:—

We zijn Hamar zeer dankbaar voor zijn historische bijdrage. Voor de meeste mensen is immers het "djintan" verhaal min of meer een verzinseltje gebleven, "leuk verzonnen". Maar uit deze bijdrage blijkt dat het feit exact historisch is. Natuurlijk zal de "verklaring" van de samenstellende letters van het woord DJINTAN inderdaad door de een of andere grappenmaker verzonnen zijn. Hier was "the man in the street" altijd zeer bedreven in. Men denke b.v. ook aan N(anti) I(ni) T(ram) M(ogog) en K(alau) N(aek) I(ni) L(ekas) M(ati) voor een bekende tram- en een grote vlieg-maatschappij. Overigens is daarmee het volksverschijnsel van het namen verzinnen bij initialen NIET geheel afgedaan. Sommige "verklaringen" hadden een haast onheilspellende kracht, die naar het oordeel van menige Javaan positief in die letters verborgen ligt en ze doet "uitkomen".

HERINNERINGEN AAN EEN RESTAURANTJE

RESTAURANT DJIRAN (I)

N.a.v. "Restaurant Djiran" op blz. 15 van T.T. 1-2-1971, volgt hier hetgeen ik van Djiran weet.

Djiran, de eigenaar, was geen Javaan, maar een "ver-Solooste" bandjarees.

Hij was een prima kok-banketbakker, maar in de aanvang zonder begin-kapitaal, zodat hij op de Solose sekatens slechts een achteraf staand waronkje had.

De toen-tijdse Solose translateur, die graag bij Djiran smikkelde, ried hem aan nu toch een behoorlijk Restaurant op een goede stand te openen.

't Pachten van zo'n goed stuk grond was echter voor Djiran het grote struikelblok.

De hulpvaardige translateur kon Djiran gelukkig zodanig helpen, dat deze 't volgend jaar eindelijk een behoorlijk restaurant op een goede stand van de sekaten kon openen en waar hij een behoorlijke winst maakte.

Van toen af ging 't met Djiran wel bergopwaarts. Niet lang daarna kon hij hij het bekende Solo-Djiran-Restaurant openen en wel aan de Voorstraat, hoek Herenstraat en praktisch naast de soos (Harmonie).

Als Lagere school-jongen woonde ik aan de Herenstraat, enkele huizen achter Djiran.

Al gauw verdiende Djiran zoveel, dat hij batik-groothandelaar werd en een enorm vermogen verdiende.

Toen hij op oudere leeftijd een Mekka-Pelgrimstocht ondernam, maakte een van zijn schoonzoons van die gelegenheid misbruik, om de "oude" kaal te plukken. Dit is helaas 't droevige eind van mijn Djiran-Dongèngan.

P.S. Ik kan me niet herinneren, ooit een dwerg-bediende bij Djiran gezien te hebben. Van de Semarangse Djiran, een veel kleinere adeh van de Solose, kan ik me alleen herinneren, dat die aan Doewet stond.

O. H. KILIAAN
(Solonees)

RESTAURANT DJIRAN (II)

Dit restaurant was te Semarang gevestigd aan Depok, op de hoek Depok-Peloran. De bediening geschiedde uitsluitend door dwergen.

Waar Djiran vooral bekend voor was, dat was de Nasih Rawon met kroepoek oedang, die zo lang was als bijna de halve lengte van de bedienende dwerg. Deze kroepoek bevond zich in hoge lantaarnvormige stopflessen.

En dan zijn biefstuk met half gaar gekookte en daarna in boter gebakken krielaardappels, met ketimoensla, was niet te versmaden.

De gado-2 met rempejek mag ook genoemd worden. Alles was even smakelijk en niet duur.

Het meest bekende Chinese restaurant was dat van Loo San, van 't welk hier een prijscourant gaat. Zie de prijzen! Goedkoper kan het niet! Kit Wan Kie, Kiem Boen en Bin Lok legden het allemaal af tegen Loo San.

MAX BUSSELAAR

RESTAURANT DJIRAN (III)

Ja zeker, ken ik het Rest. Djiran, dat stond aan de hoofdweg van Semarang, de Bodjongweg met er tegenover Hotel Paviljoen.

In dat restaurant heb ik voor 't eerst van m'n leven slagroom gegeten, over verse aardbeien.

Op 't Koffieland Kebobang hadden we ook aardbeien uit eigen tuin, maar de room erbij was altijd afgeschepte room van gekookte melk van eigen vee. Met suiker over aardbeien, of ananas, pisang, zure mangga, kedongdong, lobi-lobi, enz.

Met zout werd de room gegorengd tot kazeline-korrels bij pisang, pisang goreng en brood.

Ook maakte mijn Soendanese Oma er wel eens pèpèssan van, met bawang daoen, bawang poeti, rawit, enz. zoiets als pèpèssan blondo (Soend. galèndo) de drab van klapperolie, maar ik dwaal af.

Inderdaad waren de obers in Rest. Dijran allemaal Tjèbols. Op één of andere drukke feestdag zag ik er drie rondlopen. Ook Djiran zelf was een Tjèbol. Wat ik me nog herinner, stonden aan de Bodjongweg, aan de linkerkant, zeg maar, van de Aloon-Aloon komende, Bloemenzaak Toko Joop (Jap-

BOEBOER - AJAM - KO LO BAK - BIEFSTUK - COMPLEET

23	Biefstuk Kakap compleet Saus mertega	牛•油•魚•扒	1 p. f 0.50	
24	(Biefstuk sapie compleet)	牛•肉•扒	„ „ 0.40	
25	(Biefstuk babi „)	猪•肉•扒	„ „ 0.40	
26	(Biefstuk ajam „)	鷄•肉•扒	„ „ 0.40	
27	(Biefstuk Kakap „)	魚•肉•扒	„ „ 0.40	
28	Biefstuk Oedang	蝦•扒	„ „ 0.40	
29	Kentang goreng	炸•薯•仔	„ „ 0.15	
30	Kee Moij (Boeboer ajam)	鷄•肉•粥	„ „ 0.20	
31	Hie Moij (Boeboer ikan kakap)	魚•生•粥	„ „ 0.20	
32	Bak Moij (Boeboer babi)	猪•肉•粥	„ „ 0.20	
33	Soei Kiauw	水•餃	„ „ 0.50	
34	Sio Maij (Sio Maij 10 bidjie)	燒•賣	„ „ 0.50	
35	Tauw Yoe Tie Bak (Babi masak Ketjap)	豉•油•猪•肉	„ „ 0.50	½ p. f 0.35
36	Ang Sio Ti Tee (Kaki Babi en Tjhao Koe saus mera)	紅•燒•猪•脚	„ „ 0.50	„ „ 0.35
37	Bak Koet Dja (Toelang babi goreng manis asem)	炒•排•骨	„ „ 0.50	„ „ 0.35
38	Ko Lo Bak (Babi en atjar goreng saus manis asem)	古•老•肉	„ „ 0.75	„ „ 0.50
39	Kiet Liet Sio Bak (Babi goreng Kering met tepoeng Roti Saus manis asem)	吉•烈•猪•肉	„ „ 0.75	„ „ 0.50
40	Djiem Noei Djek Mi (Telor kepiting masak met djagoeng)	蟹•皇•粟•米	„ „ 1.25	„ „ 1.—
41	Haij Hong Djie Djai (Saijoer slada masak met telor kepiting)	蟹•皇•生•菜	„ „ 0.75	„ „ 0.50
42	Ang Sio Pek Djai (Sawi poetih masak met saus mera en ham)	紅•燒•白•菜	„ „ 1.—	„ „ 0.75
43	Mauw Tan Pek Djai (Sawi poetih dalem ham en saus poetih	壯•丹•白•菜	„ „ 1.—	„ „ 0.75
44	Hwie Twie Kwa Djay (Sawi idjo dalem ham masak koewa)	火•腿•芥•菜	„ „ 1.—	„ „ 0.75

(Tida ada ½ Portie)

2

Leuk dat Max Busselaar bij de herinnering aan Restaurant Djiran automatisch denken moest aan een ánder (Chinees) Restaurant, waarvan hij het menu bewaard had. Let nog eens op de HALVE porties, die in kleinere restaurants nooit meer dan een kwartje kostten! Alleen als het normale portie tóch al sprookjesachtig goedkoop was, kon er geen half portie van af! Men lette verder op de Biefstuk kakap en Boeboer kakap. Zulke spijzen waren eenvoudig niet te vergeten. En dan de gerechten met telor kepiting, zó vrolijk oranje en smaakvol!

Op het menu stond trots: Hongkongse Kok. En het adres: Karangtoeri No. 5. Karang is een typische straat of wijkaanduiding voor Semarang zoals Embong voor Soerabaja. In het menu werden ook zeven biersoorten genoemd. Kent U ze allemaal nog? Diamant, Anker, Java, Heineken, Kloster, Koentji en Stout! Blijf nog eens extra lang op het menu kijken, dan wensen wij U toe: selamat pikir makan!

pen), Rest. Djiran en ongeveer op het midden het Japanse Warenhuis Ginza en de grote Apotheek. Aan de andere kant Hotel Paviljoen, Ind. Verzendhuis en Toko Spiegel. Ook nog een grote Muziekwinkel met piano's, harmoniums, maar de naam hiervan loepa. O ja, ook nog een Auto-zaak, Fuchs & Rens. (Kan dat?)

Achter Djiran, aan de Aloon-Aloon was Pasar Djohar; eerst een gewone, op de grond, alles hit & hots door elkaar. Later een groot gebouw, met verdieping, waarin, aan de voorkant restaurants: Chinese, Javaanse, Arabische. En met Pasar Djohar komen ook herinneringen aan bl'njih, ting-ting gilles, gandjelril, bolang-baling, enz.

Bl'njih is specifiek Semarangs. Dat is heel fijne witte ikan terie, gezouten, gestoomd, in kleine balletjes gedraaid en gedroogd. Dan per 10 balletjes in een peperhuisje met djatibladeren verkocht. Thuis in geklopt ei gegorengd, met warme rode rijst en sambal en dan...... beuken (à la Tjalie).

Achter Pasar Djohar, de Klentèng, met eromheen Chin. eettentjes. En met wat voor heerlijks je daar je verhemelte kunt strelen, valt niet te beschrijven.

Daarom stop ik maar, voor ik ga snotteren en ngiler van heimwee en verlangen.

P.

Ook andere inzenders van herinneringen aan Djiran bedankt, maar we kunnen natuurlijk niet alles plaatsen! Mevr. Retel Helmrich herinnerde zich dat Djiran's restaurant dicht lag bij een huis dat "La Solitude" heette. Wie graaft in oude Indische herinneringen, zal de naam Solitude (Eenzaamheid) vaker tegenkomen. Wie herinnert zich b.v. in Meester Cornelis nog Laan Solitude met dat enorme oud-Indische huis op het einde? Merkwaardig (of vanzelfsprekend?) speelt de Eenzaamheid in de filosofie en literatuur der **moderne mestizo's** in Zuid-Amerika ook een rol. Octavio Paz: "El Laberinto de la Soledad" (Het Labyrinth van de Eenzaamheid). En wat ons in de correspondentie met de meest serieuze lezers van Tong-Tong treft: de confrontatie met (en de penetratie in) **de Eenzaamheid.** - T.R.

RESTAURANT DJIRAN (IV)

Naar aanleiding van het artikel "Restaurant Djiran" het volgende:

Ik ben de 2e zoon van wijlen Mevr. J. M. Smabers-Plaggen, weduwe van de oprichter van "Maison Smabers" aan de Bodjongseweg te Semarang; toendertijd een begrip.

Nu moet U de tijd terug draaien tot 1908 à 1912. Ik ben geboren 6-2-1898. Ik was dus toen pl.m. 10 tot 14 jaar. Djiran was toen bijkok of hulp-kok in de zaak van mijn ouders en was nog minderjarig. Hij scheen van zijn overleden vader nogal wat geërfd te hebben. Zijn kapitaal(tje) werd, omdat hij minderjarig was, beheerd door de "Wees- en Boedelkamer".

Na 1914 ben ik uit Semarang vertrokken en ik heb nadien nooit meer Maison Smabers weergezien. Toevallig kwam ik in 1920/1921 in Solo terecht. Ik zag daar tot mijn grote verwondering Restaurant Djiran en hemzelf, in eigen persoon.

Ik had door omstandigheden tekort aan geld. Hij heeft mij *f* 500,— aangeboden, wat in die tijd heel veel was.

Zijn vrouw had annex een bedrijfje van zelf-gebatikte sarongs.

Kort daarop ben ik naar Europa vertrokken en ben niet meer in Indonesië geweest.

Ik weet niet, waar zijn zaak in Solo stond. En bij mijn weten had hij in Semarang geen eigen zaak. Waarschijnlijk is hij als volleerd bakker-kok uit Semarang naar Solo vertrokken.

A. SMABERS

Fonteijn & Co - v/h te DJOKJA

Vlamingstraat 5, Den Haag, Tel. 11 66 77

GOUDEN
schakelarmbanden
krintjing
slangen
colliers
(6 tot 100 gr.)
toesoek konde
peniti kabaja
van 22 karaats goud
22 Karaats verlovingsringen

BRILJANTEN
markiesringen
hangers
oorknoppen
gezet in
22 karaats goud

MIDO
polshorloges

SEBELAH ROTAN ARMBANDEN VAN 24 KRTS GOUD (mas kertas)

Komt U van BUITEN Den Haag?
Wij betalen, bij aankoop vanaf *f* 200,— de reiskosten voor één persoon geheel terug ! !

Aankoop Karbouwen

In 1920 kwam er op onze suikerfabriek "Besito", 4 km. van Koedoes gelegen, een nieuwe hoofdtransportopzichter in dienst, die de zaken anders wilde gaan aanpakken. Er waren voor het transport van het suikerriet per lorrie en per grobak, nieuwe karbouwen als trekkracht nodig.

De Javaanse man, die het suikerriet snijdt en ook transporteert naar de fabriek, krijgt een stel dieren in bruikleen en van zijn verdiende geld wordt de helft ingehouden en afgeboekt van het bedrag, waarvoor de karbouwen zijn ingekocht. Indien hij dit verschuldigde bedrag geheel heeft voldaan, blijven de beesten zijn eigendom.

Om die karbouwen te kunnen aanschaffen, stelde de heer van der Star - zo heette hij - de administrateur voor, ons die persoonlijk op de karbouwenpasar in Koedoes (éénmaal per week gehouden) te gaan kopen en dan aldaar contant te betalen.

Er moesten circa 60 stuks worden aangeschaft, waarvoor een bedrag van pl.m. *f* 5000,— nodig was.

De administrateur keurde dit plan eerst af, wegens het risico, maar nà grote overredingskracht van de heer van der Star, gaf hij zijn toestemming, mits mijn persoon - ik was fabricagechef - met hem mee ging naar de pasar en dit geldbedrag onder mijn hoede nam en het later na de aankoop van het vee zou verantwoorden.

Zo gingen we samen 's morgens vroeg, ik met een tas met *f* 5000,— in kleine coupures bankpapier, naar Koedoes. Op de pasar aangekomen, kozen we op een paar stoelen een mooi plaatsje en lieten de karbouwen, begeleid door hun resp. Javaanse eigenaren voor ons défileren, waarna het loven en bieden begon, waarbij hij de nadruk legde op de contante betaling ter plaatse.

De heer van der Star kon de waarde der dieren uitstekend schatten en hij hield vast aan zijn (lage) bod. Dat ging zo door tot het ongeveer 4 uur 's middags was geworden, gloeiend heet en we hadden nog maar weinig karbouwen gekocht. Het was zijn tactiek zolang te wachten met verdere aankopen, dat de Javanen naar huis terug wilden. Toen het dan ook tegen vijven liep, kwamen de Javanen met hun dieren weer voor ons défileren en konden we tegen redelijke prijzen de benodigde karbouwen kopen, ook dank zij de contante betaling ter plaatse.

Terwijl de aangekochte dieren, die van een merk op de horens werden voorzien - om verwisseling te voorkomen - door onze mandoers naar de fabriek werden geleid, keerden we voldaan naar huis terug, na op het kantoor te hebben afgerekend.

Na een verfrissend bad en een koele dronk, hadden we een rust op de krossi males wel verdiend.

K.J.E.K.

BLADEREN IN EEN BEEK

Aan het eind van ieder jaar is men geneigd naast introspectie ook (al is 't maar heel eventjes) sentimentele voorvallen in het verleden de revue te laten passeren. Ik zie ze dan als in een stromende beek gevallen bladeren, die dartel voortglijden om nimmer terug te komen. Deze keer gaan mijn gedachten terug naar mijn vroegere mentors, die mij gezamenlijk hebben gevormd tot wat ik nu ben geworden. Uit mijn lagere schooljaren kan ik me nog enkele namen herinneren waaronder de heer Schotsman die me een draai om de oren gaf omdat ik toen het lef had gedurende de uitspanning een (koetsiers-) fluit solo ten beste te geven. Dat was nl. het monopolie van het schoolhoofd daarmee te kennen gaf dat de lessen moesten beginnen of worden beeindigd. Het fluitje werd prompt in beslag genomen en ik moest Abdulmukti, de rechtmatige eigenaar daarvan met een gobang schadeloos stellen, m'n hele dagelijkse zakgeld notabene.

Later werd dit instrument door z'n opvolger, de heer Mulders vervangen met een belletje van de es-puter-verkoper. Deze goeie man scheen eeuwig tekort te hebben aan slaap en liet ons in de hoogste klas haast altijd zelf werken, hetgeen ons volop gelegenheid verschafte om te "spieken" of anders Karl May dan wel Jules Verne te verslinden. Dan hadden we die oude, gebrilde juffrouw van der Heyde, die vaak m'n oorlel tussen duim en wijsvinger kneep, omdat ik zo'n zoete jongen was (althans dat dacht ze).

Van Mulo Praban noem ik de heer Beek, de directeur (opgevolgd door de heer IJselstein) die na een geslaagde blindedarm-operatie een gouden horloge plus ketting ten geschenke kreeg namens de hele school. De heel sympathieke wiskunde leraar Bastiaan kan ik moeilijk vergeten, evenmin als de houterige lerares van Es, die les gaf in het vak Nederlands. De heer Lagro, die later directeur van Instituut Buys op Baliwerti werd, was het type van een Frankenstein, die toen nog niet bestond.

Dr. Bessem van de AMS te Bandung was een uitmuntende rector, die volkomen meeleefde met het wel en wee van z'n pupillen. Zo'n opvoeder als hij is nu betoel-betoel met een lantarentje te zoeken. Toen ik eens ziek was, kwam de brave man me in m'n kamertje opzoeken een geste die ik nooit kan vergeten. Trouwens van de overige leraren niets dan goeds; uitblinkers waren Dr. de Haan (geschiedenis), Drs. van Katwijk (latijn), de heren Kingma (frans) en Lubbers (duits) die later directeur werd van de HBS Surabaja en last not least Prof. Westra (economie). Deze mensen hadden, geloof ik, werkelijk verdriet als ze onvoldoendes moesten uitdelen; v. Katwijk b.v. liet me eens op het thee-uurtje bij hem thuis komen om mij de kans te geven m'n cijfer te verbeteren. Destijds vond ik dat maar matig maar nu waardeer ik dat des te meer.

In de dertiger jaren kreeg ik bij wijze van spreken de crème de la crème op het gebied van onderwijs. Namen zoals v. Kan, Schepper, Logeman, Kollewijn, Hoetink, Ter Haar, Hoessein Djajadiningrat en dergelijke hooggeleerde heren zijn nu niet bepaald onbekende grootheden, zou ik zeggen.

Indien al die mensen thans nog in leven zijn, dan zouden ze al aardig op weg zijn naar de leeftijd van Methusalem.

Naast mijn gewezen opvoeders komen enige van m'n vroegere schoolgenoten nog duidelijk voor de geest, alhoewel ik ze sindsdien niet teruggezien heb. Waar blijven b.v. James Smith, Coffa, Degener, Stoelman-Leysner, Annie v. Essen, Mien Hartman, Annie Baay, Agatha Abels, v. Nunen, Jo Wiedenhof, Lucie Spiecker, Tardjo, Pekih, v.d. Heuvel, Annie Clifford, Aponno, Soebana, Siti Soendari, Soelasmira, Pim Schallig, Henk de Exter, Supit, Thung Liong Tjie, Tjoa Eng Som, Kwee Tat Ing, G. P. Khouw, om maar een paar te noemen. Enkele bekenden zijn VIP's geworden, sommigen zijn me reeds voorgegaan naar de eeuwige jachtvelden.
Tot slot SELAMAT PUKUL TERUS en MINAL AIDIN WAL FAIZIN.

T.
Soerabaja

Groeten van hen die sterven

Dezer dagen ontsliep ongemerkt een goed vriend van Tong-Tong, P. Cornets de Groot. De laatste jaren van zijn leven was hij - vooral sinds de dood van zijn vrouw - een uitermate eenzaam mens, wien alleen de eindeloze herinneringen aan zijn Indië dierbaar waren. En waarom hij ook een regelmatige gast van Tong-Tong was, waar hij graag ook voor gewerkt had. Maar de ziekte, die hem uiteindelijk ten grave sleepte, verhinderde dat helaas. Hij was behalve een echte Indischman (iets algemeens) ook een persoonlijkheid met heel eigen positie-bepaling (een "IK") en dit maakte hij door zijn voorbeeld iedereen duidelijk: heb verplichtingen tegenover je land en volk van herkomst, maar ook tot je persoonlijke lotsbestemming. Hij heeft beide tot zijn laatste levensdag standvastig ingelost. Hamien.

Cornets de Groot stierf op de geboortedag van zijn vrouw. Indische mensen zien dit niet als een toeval. Eerder als een vingerwijzing dat er verbintenissen bestaan van hoger, zij het fragieler orde. Tjalie's moeder stierf op de verjaardag van haar tweede zoon, die tevens haar lievelingszoon was, en om het leven kwam in de baai van Nagasaki in de 2de wereldoorlog.

Welke banden in het leven zijn eindig, en welke eeuwig?

Welke groet is eindig en beperkt, en welke groet wordt gebracht aan de drempel van het Leven van Hoger Orde? En waarom leven wij in deze westerse, rationalistische beschaving (van 2 plus 2 is vier, en de alleenheersende wet van oorzaak en gevolg) buiten wetten en werelden van magie en mystiek? Zijn wij dáárom misschien zo ongedurig en "onaf" in het Westen?

T.R.

OPROEP SCHULDEISERS

Allen die iets te vorderen hebben van of verschuldigd zijn aan Mevrouw A. E. Hagenstein, gewoond hebbende te Oegstgeest, van Wassenaerlaan 17, voorheen ook gewoond hebbende te Blitar (Indonesië), overleden te Leiden 12 oktober 1970, worden opgeroepen om zich binnen drie maanden in verbinding te stellen met Notaris W. J. Scheltens, Breestraat 56, Leiden, tel. 01710-2 58 24.

Wees een BOOM, een VRUCHTBOOM. Lever na slechts éénmaal geplant te zijn vruchten voor vele, vele jaren. Plant *f* 10,— in het FONDS ZESTIGDUIZEND !

TE KOOP

14 jaar bestaande Indische Toko met eigen keuken "9 vuren".

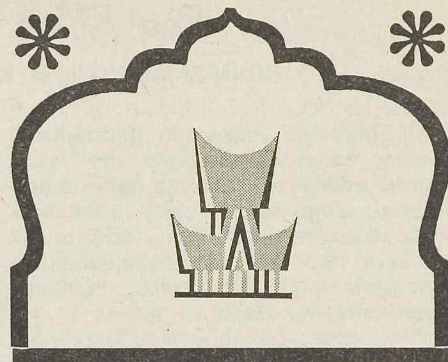
Enigst in HAARLEM. Jaaromzet minimaal *f*. 100.000,—

Telefoon 023 - 26 18 31. Na 20 uur: 023 - 37 31 06.

(Advertentie)

13e PASAR MALAM TONG TONG

29 juni t/m 3 juli 1971 HOUTRUST-DEN HAAG

PASAR MALAM STEMPEL OP PRINS BERNHARD - ZEGELS

Op de 13e Pasar Malam Tong Tong zal door de PTT een postkantoor worden ingericht voor de verkoop van de serie postzegels die wordt uitgegeven t.g.v. de 60e verjaardag van ZKH Prins Bernhard. In dit postkantoor zullen de postzegels worden afgestempeld met een bijzonder poststempel: **'s-Gravenhage 29 juni t.e.m. 3 juli 1971 Pasar Malam, plus het Pasar Malam-vignet** (Minangkabauhuisje).

De serie van vier postzegels, waarvan er hier twee afgebeeld staan, geeft een indruk van de diverse activiteiten van Prins Bernhard. Op de zegel van 45 ct wordt een toeslag geheven van 20 ct, bestemd voor de Stichting Behoud Borobudur, waarvan de Prins beschermheer is.

De Stichting Tong Tong geeft t.g.v. de uitgifte van deze serie een **herinneringsenveloppe** uit met een beperkte oplage. De netto opbrengst is bestemd voor de Borobudur-actie. Deze herinneringsenveloppe zal alleen op de Pasar Malam in Den Haag worden verkocht.

Het postkantoor is ondergebracht in de Borobudur-stand die is ingericht door het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam. Deze stand geeft een visuele presentatie van de schoonheid - en het verval - van de Borobudur op Midden-Java, een van de indrukwekkendste cultuurmonumenten van de wereld.

op naar de 60.000

NIET LANG IN DE RIJ STAAN? DAN NU KAARTEN BESTELLEN!

Ondanks zes kassa's ziet het er - zeker op vrijdag en zaterdag - zo uit als op de foto. Heeft u geen zin in dat wachten, bestelt u dan nu per giro of postwissel uw kaarten vooruit: *f* 2,50 voor volwassenen, *f* 1,— voor kinderen. Het totaalbedrag verhoogd met *f* 1,— porto- en administratiekosten kunt u overmaken op giro 75 83 89 t.n.v. Stichting Tong Tong, Afdeling Pasar Malam, Den Haag, met een specificatie van de bestelling.

Natuurlijk kunt u ook gebruik maken van de goedkope, gecombineerde Trein - Toegang - biljetten, die op 60 stations in Nederland verkrijgbaar zullen zijn.

TOP-AMUSEMENT OP 3 PODIA

Met onder meer het optreden van:

- MAX WOISKI JR en zijn orkest
- SANDRA & ANDRES
- BEN CRAMER
- TANTE PIM & DE NACHTSIRENEN
- THE MILLERS olv Ab de Molenaar
- WONDERLAND STEELBAND
- Goochelaar PHOA

Verder nog: modeshows, Pentjakdemonstraties en Indonesische dansen. Kindermatinees, filmvoorstellingen en zaterdagavond:

- **dansen met AVRO's Top Pop Discoshow**
- **feestelijke finale van de BOUBOUDIMA - exotische - stoffen - modewedstrijd.**

Max Woiski Jr.

GEZOCHT IN BRUIKLEEN

Magische voorwerpen voor expositie op PASAR MALAM

Voor de a.s. Pasar Malam zouden wij graag in bruikleen ontvangen een aantal magische voorwerpen uit Oosterse landen, zoals heilige krissen, fetisjen, amuletten e.d. De voorwerpen zullen worden verzekerd tegen brand en diefstal. Berichten zien wij gaarne tel. 070-64 52 49, of schriftelijk Lange Voorhout 25 B, Den Haag, tegemoet.

Een Kijkje in Honolulu

KENNISMAKING MET KAMEKAMEKA SCHOLEN

Jullie kent de muu-muu (spreek uit moe-oe, moe-oe) zeker wel, die hier in Hawaiï gedragen wordt; je hebt de korte en de lange muu-muu. De lange muu-muu doen je soms aan nachtponnen denken; maar soms ook aan beeldige avondjaponnen. De holoku muumuu heeft zelfs een sleep.

Ik stuur jullie ook een Hawaian kalender; als je de namen van de maanden leest, is 't net of je met iemand te maken hebt, die pélo is. Het Haw. alfabet bestaat maar uit 12 letters; woorden worden meest gevormd door klinkers, die gelukkig de Latijnse uitspraak hebben en niet de Engelse. De missionnarissen, die 't alfabet op schrift stelden - voor de komst van de missionnarissen hadden de Hawaiïanen geen geschreven schrift - waren gelukkig zo wijs. De Hawaiïanen hebben een tendentie om de woorden te verlengen, zoals Amen = amene: Brittania = Beretania. Toch moet je oppassen met de uitspraak, zo heb je b.v. luau, spreek uit loe-au; met een kleine hiaat tussen lu en au betekent dat dan een feestmaaltijd; een feest, een party. Spreek je dat uit als loeau (dus aan elkaar) dan is dat een W.C. Zo hebben de Hawaiïanen altijd veel pret als ze tegen elkaar opscheppen, dat ze toch "such a nice luau" hebben meegemaakt.

Ik werk op de Kamekameka schools, niet als onderwijzeres, maar als keukenhulp, potten en pannen schrobben en wassen, vloer dweilen; de dishwasher machine cleanen. De Kam. schools heeft 2 keukens, n.l. die van de "preperation schools" (grade Kindergarten tot 8) ± 1200 meals met lunch. We prepareren ook ontbijt en avondeten van de kostgangers, maar dat is niet zoveel; 144 maar, voor de boarders met hun housemothers en housefathers. Deze boarders zijn kinderen van andere eilanden. Je weet toch dat Hawaiï ook een eilandenrijk is, alhoewel niet zo groot als Indonesia.

De tweede en grootste keuken is voor de Highschool, die prepareert ± 1800 lunchmeals. Hun keuken is een stuk groter dan de onze, ook hun eetzaal.

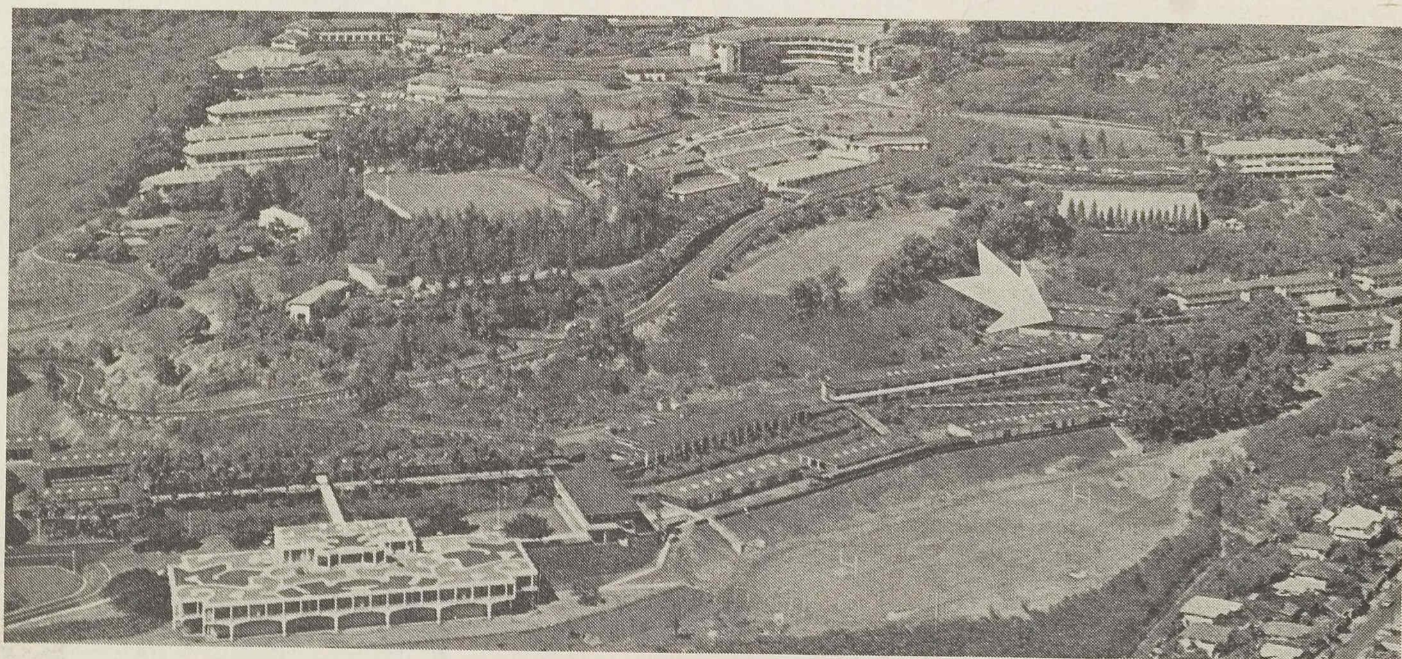
De highschool eet cafetaria-stijl. Ik werk in de pupschool kitchen; de kinderen eten family-style, 8 om een ronde tafel, met aparte borden voor brood en boter; dessert en main-course, met het daarbij horende zilver natuurlijk. Dat geeft natuurlijk een behoorlijke afwas.

We hebben in de keuken 2 hele grote dishwashers machines. Een ploegje jongens en meisjes helpt altijd met de afwas na elke maaltijd; ze werken als razenden, want tussen de 2 ploegen (1 bij elke machine) is er altijd strijd wie 't eerst klaar is. Daar de school in de loop der jaren erg gegroeid is, maar niet de eetzaal, eten 14 klassen - 2 kindergartens en grade 1 t/m 4 (3 klassen van elke grade) in de klas; liever gezegd, in de lanai van hun klas; elke klas + hun onderwijzeres verdeeld over 3 tafels.

In de eetzaal en ook in de klassen heeft elke tafel een waiter of waitress. Dat is dan een meisje of jongen, die ook aan die tafel eet. Ze dekken de tafel; halen de schalen met voedsel en ruimen ook de tafel af en brengen 't overgebleven voedsel en servies en zilver naar de keuken, waar de dishwashersploeg al klaar staat, die eet n.l. iets eerder. De kinderen leren tafelmanieren en handigheid. Vanzelfsprekend krijgt ieder een beurt van waiter of dishwasher. Aan het einde van 't schooljaar is de onderwijzer of onderwijzeres voor 1 dag waiter van de tafel, waaraan ze eten. Ze verkleden zich dan en doen hun werk tot grote hilariteit van de kinderen(en van ons, want je ziet soms echt gekke dingen, z.a. een barebreasted waiter en een harige man ook nog!)

Ik heb een huisje gezet op het dak van de keuken, waar ik werk. Aangezien de keuken ook niet meegegroeid is, met de school, zitten we wel kedjepit. Dat gebouw met dat mozaïkdak, is nieuw, bevat de administratie en klassen. 't Gebouw met pijltje gemarkeerd, is de gymnastiekzaal, daarachter liggen de kosthuizen. De hele campus is een heuvel gebouwd, zoals je ziet. Helemaal bovenaan liggen de kosthuizen voor de grote meisjes, plus de schouwburg.

Tussen pupschool en girls-boardinghouses liggen de classrooms en boardinghouses voor de grote jongens, en huizen van de president, etc. etc., meestal de hoge ooms; die verdienen zoveel, dat ze nog een vrij huis en zo erbij hebben. Enfin, ze zeggen toch, de duivel ...... op de grootste hoop. Je mag alleen op die school gaan, als je part- of heel Hawaiïan bent - puur Hawaiïanen zijn haast niet meer te vinden; nu mogen ze al op de Kamekame-

Men kan zich er in Holland geen voorstelling van maken hoe enorm groot in Amerika de scholen-complexen kunnen zijn, met sportterreinen, zalen en zwembaden inbegrepen. Alles breed uitgebouwd (niet omhoog) met "vrij ademhalen" van bloemparken, gazons en stelsels van onderlinge wegen, autoparken, enz. enz. Dit hier is het Kamekameka scholencomplex in Hawaii. Het geheel doet in vele opzichten denken aan gebouwencomplexen in Indonesië. Als Hawaii niet zo duur was, zouden veel meer Indischgasten zich hier gevestigd hebben.

ka. school als ze 1/8 Haw. bloed hebben; vroeger niet. Maar ja, de Haw. mengen zich meer en meer. De werkers hoeven niet Haw. te zijn, in de pupschool werk ik met Amerikanen, Japanners, Portugezen, 1 Spaanse, Filipino's; dezen zijn dan alle Amerikanen, maar afkomstig oorspronkelijk van Japan, Philippijnen en zo, als je snapt wat ik bedoel.

De school is opgezet met geld van Prinses Panahi Bishop; ze stamde nog in rechte lijn af van Koning Kamekameka en erfde dus veel land. Ze trouwde met Bishop, een Amerikaanse jongen, waar haar ouders eerst erg boos over waren. De ruzie is later gelukkig weer bijgelegd. Bishop was eerst ook maar een havenklerk, toen hij hier kwam van de Mainland, later werd hij bankier. Ze hadden geen kinderen en zij besloot haar erfenis na te laten aan de Haw. kinderen, om ze een opvoeding te geven, daar ze inzag, dat haar easy-going Hawaiïans meer en meer ten achter zouden komen bij al de geïmporteerde volken van China, Japan en Philippijnen, die hier ingevoerd werden als werkers op de suiker en annanas-plantages. Ze stierf nogal jong, haar man over de 90 (meen ik); stierf in de Mainland, maar werd begraven in dezelfde tombe als zijn vrouw, hier in Honolulu. Al was hij geen alië (edelman), de Haw. waren zo kinderachtig niet.

Op haar verjaardag houdt de hele school een ceremony; haar graf wordt met leis (bloemslingers) bedekt, speciale liederen worden gezongen, erg ontroerend, vooral als je bedenkt, dat 't hier gaat om een verdwijnend ras, net als wij Indo's.

Mevr. G. E. Oost

Een uitstekend stukje ethnologische observatie! We wilden wel dat AL onze lezers in landen met gemengde bevolkingen zo wilden schrijven. Even eenvoudig, even openhartig en DUS even begrijpelijk en "huiselijk". Bij deze inviteren wij al onze "buitenlandse" abonnees om het toch echt eens te proberen. U doet er Uw mede-lezers een massa plezier mee!

Het zal al onze lezers getroffen hebben dat in copy over andere gemengde volken NOOIT gezeurd wordt over "heimwee" of "assimilatie" zoals hier in Holland. Onze lezers in Amerika merken er in hun nieuwe vaderland ook nooit wat van, tenzij... in contacten met Hollanders (zelfs bij de consulaten!). Die angstvallige bezorgdheid om toch maar vooral helemaal weg te assimileren (wat biologisch overigens TOTAAL ONMOGELIJK is!) is gewoonweg ziekelijk. Om maar te zwijgen over dat stupide gezeur over "heimwee" met daarnaast volslagen blindheid voor vele interessante en nuttige waarden uit het Land van Herkomst. Het blijft allemaal zo DOM! En doet ons aan den lijve voelen dat "tegen de domheid ook de Goden tevergeefs vechten."...

Welke Hollander-van hier schrijft nou over de Indischman zoals Mevr. Oost schrijft over de Hawaiians? Merkt U het verschil?!

T.R.

BALLING

Soms denk ik wel eens: "Wat doen jullie ons, ballingen uit het Paradijs, aan, met jullie Tong Tong!" Je probeert je zelf aan te praten, dat het hier wel uit te houden is: per slot van rekening ben je hier geboren, er heerst welvaart, je hebt een schat van een vrouw, je kinderen zijn gelukkig getrouwd, enz. enz.

Maar dan komt Tong Tong en het heimwee is er weer naar dat gezegende land, waar je zo lang mocht zijn En je ruikt weer de geuren, je ziet de blauwe bergen in de vroege morgen, je hoort de schorre roep van je tokkeh, die het nooit negen of elf keer wou doen!

En dan bedenk je, dat je straks hier in die koude grond wordt gestopt, in plaats van in de gezegende aarde van Tuan Allah, en je krijgt weer eens gruwelijk de p.... aan dit "dierbaar plekje grond" met zijn stank en zijn politici en zijn gediscussieer. En dan zegen je toch weer Tong Tong en de mensen, die je door hun geschrijf en hun onverwoestbaar optimisme op de been houden met herinneringen aan daarginds, ondanks de vele handicaps, waar zij mee te worstelen hebben.

F. LETTINGA

(P.S. laatste conrector van het C.A.S. Lyceum)

Lettinga hoeft eigenlijk zijn identiteit in Indonesië niet te vertellen. Wie hem gekend heeft, zal hem niet vergeten. Sommige leerkrachten hebben ergens een greep op hun leerlingen gehad vér buiten de strikte (en beperkte) lessen uit! L. begrijpt iets van de "Indologia", die Vasconselos aan zijn lezers openbaart: het ingeboren verlangen bij elk mens naar de Tropen. Die ondefinieerbare "lali djiwo" die in het Westen met zijn super rationalisme en super-materialisme niet bestaan Misschien is het inderdaad het best duidelijk te maken met de "ballingschap buiten het paradijs", waarin men alleen gedoemd kan zijn tot werken en alle zorgen daaromheen.

T.R.

DE VLUGSTE MANIER

van bestellen bij Tong Tong: bestelling op de giro schrijven, giro zenden naar Tong Tong, Prins Mauritslaan 36, Den Haag. Dus NIET in de girobus doen, duurt soms 4 dagen voor wij de giro ontvangen!

Wij verzenden uw bestelling direct na ontvangst van uw giro, incasseren komt later. Op deze manier kunt u de barang binnen 3 dagen thuis hebben!

Snapshot Uit Suriname

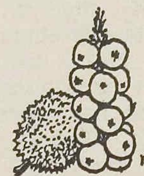
Tijdens mijn verblijf bij de kinderen in Par'bo, placht ik al om 10 uur 's morgens koelte te zoeken onder het huis. Ik schreef al eens dat de meeste woonhuizen daar op neuten staan van wel drie meter hoog. In die kolongs was het meestal meer 'silir' (koeler-dooreen-briesje-en-schaduw) dan in huis. Daarbij nog nuttig ook om in de regentijd er de kleren te drogen te hangen. Maar wel bewaken met het oog op diefstal, als de waakhond er weer eens van door was. Dat was dan ook mijn zelfopgelegde taak: bewaken van de was.

Intussen spelend met de kleine meid, haar bezig houdend, de planten inspecterend rondom het huis. En zitten of liggen in de hangmat, djaga anak. Zalige bezigheid, joh. En dan maar naar de straat koekeloeren; geen brede straat maar zo'n smalle, pretentieloze djalanan weet je, en nogal sepi. Kijkend naar voorbijgangers. Uitgaande mevrouwen, van de pasar thuiskomende dienstmeisjes. Een enkele keer een oude Javaanse vrouw die tikars verkocht. Dan weer een Hindoestaanse vrouw met een enorme waskom op het hoofd, waarin ze verse vis had die ze luid aanprees. Jammer genoeg nóóit djoewallans van djadjanan zoals op Java. Dat was een gemis waarom mam het land kwalificeerde ls: "garing, kakoe". Op mijn vraag wát dan wel garing en kakoe was, zei ze droogweg "ilaté".

Tegen elf uur of zo, kwam dagelijks de Hindoestaanse groenteman langs op zijn fiets. Aan het stuur en op de bagagedrager hingen de tassen en karbiezen met groenten. Van ver hoorde je hem zijn waren al opsommen. "......mooie malse kousebánd, lekkere rooie tomáten... boulangér mevouw!..." Ik vroeg mijn dochter wát die man in hemelsnaam verkocht. Grinnekend legde A. uit "Doodgewone tèrong mam, dezelfde die ze in Holland aubergine noemen". De man vond niet veel afnemers daar hij doorgaans veel te hoge prijzen vroeg. Net als die ene dag, dat hij kennelijk vreesde te zullen blijven zitten met z'n handeltje. Het liep al tegen twaalven, de zon zengde, de hitte sloeg terug van alles wat wit was...... 's Mans stem klonk mat toen hij monotoon afriep: "Klaroen, dagoblad, selderei en sjalot, amsoy, paksoy...... rotsoy......" Kasian hij. Inderdaad om moedeloos van te worden als niemand van je schijnt te willen afnemen, die rotzooi......

Klaroen = onze bajem; dagoblad (dago = hond) = onze kankoeng; kouseband = katjang pandjang; paksoy en amsoy zijn onze sawi idjo en sawi poeti.

LIN SCHOLTE

Nenek Alik

Nénék is uit Banjoemas afkomstig, Gedong Kebo bij Poerwokerto. Daar leerde zij kaké Soeromarto kennen, die was bij de "stabelan" (cavalerie). Hij heeft haar getrouwd en later bij overplaatsing kwamen zij in Salatiga terecht. Soeromarto was korporaal en ordonnans en in die rang had hij veel met opa te maken. Op die manier en doordat zij buren waren leerde Nénék mijn Tjang kennen. Nénék is later gescheiden en kaké is vele malen hertrouwd geweest. Nénék heeft bij geboorte en door ziekte al haar kinderen moeten missen. Dit zal dan ook wel de oorzaak zijn geweest van haar scheiding.

Zo is ze van lieverlede bij Tjang in dienst gekomen en heeft ze ma als jong meisje nog heel goed gekend. Later toen ma trouwde is ze met haar meegegaan en is bij ons gebleven tot we naar de Preanger gingen. Ze was toen oud en sukkelde en daar het klimaat bij Bandoeng koud en vochtig was, hebben mijn ouders haar afgeraden mee te gaan. Mij persoonlijk deed het zó'n pijn te horen van de naderende scheiding dat ik er ziek van werd.

Maar geen bidden of smeken baatte, ik had nog geen verstand van "grote mensen dingen". Het was voor haar gestel, kreeg ik bij alles te horen. "Kapan pa weet zoveel van obat; waarom tulung hij haar niet?" was iedere keer mijn verwijt. "Allah Djah, mbok zeur niet zo, ma vindt 't zelf heel erg, maar kan niet anders. Sabar maar toch, nénék al zo oud, jij wil haar toch niet dood hebben?" Ik af, wee van harteleed en huilende. Wel ving ik wel eens woorden op bij gesprekken over djamu, getrokken van de bladeren van de soga toenteng, dat haar op kon knappen. Zelf hadden wij het niet in de tuin. Ik sobo om te zoeken; minta hier, minta daar, nihil, nergens tidak ada.

Op een keer liep ik langs een kampongpad en ja hoor, ze hadden mij uitgelegd hoe het er uitzag. Ik domdriest het erf op en vroeg aan de bewoners er wat van voor tombo (medicijn), kreeg ook nog zaadjes mee, thuis aan nénék overhandigd, die mij in haar armen sloot en huilde: "Allah mijn kind, ik weet wat je lijdt, maar zelfs dit zal niet helpen. Je bent te teergevoelig, en het leven is zó hard! Nénék huilt om de pijn die je nog lijden moet, berust er in, het is eenmaal zo."

Nénék heeft ons allemaal geboren zien worden en opgroeien, wij waren haar kinderen mee. Bij ziekte was zij het die ons verzorgde, nachten waakte en meeleed. Op zijn tijd werden wij verwend, zij wist altijd te troosten bij verdriet en teleurstelling. Zij kon straffen ook, maar hoe ruim was haar hart. Aan haar borst was altijd plaats, zelfs aan haar borsten hebben wij ons gelaafd. Zij wist wat wij het liefste hadden, nooit was het te veel, die gerechten klaar te maken. Hoe vaak stopte zij ons niet wat extra toe! In haar kamer was altijd wel wat te smikkelen. Daar stampte zij haar sirih of liet het ons doen, hoe vaak riep ze niet om even garen door het oog van de naald te steken.

In de rijstkist had ze altijd imbu, vaak sawoh voor papa, die daar gek op was. Koken kon ze ook. Haar goedek in alle soorten, die in de kwali met grove koolbladeren, tétélan, tjabé rawit en hard gekookt ei was beroemd. De brubus van gewone daon tales of van kimpool kutis was een traktatie waar al mijn ooms verzot op waren. Haar sambal goreng van wilde terong tjepokâk, heel heet. Ma haar sajur, de smoor ajam en ati, de tumis van djamur barat, die wij zochten, of de tumis paré als ma weer eens ziek was, heet en bitter. Nog niet eens al de koekjes die ze fabriceerde.

Ze leerde ons de namen van planten en dieren, wat eetbaar was of giftig. Leerde ons de liefde voor het geschapene, eenvoudig om goed te zijn. Door haar kregen de wajang en gamelan begrip, ze nam ons mee bij Slametan, trouwerij en besnijdenis. Ze vertelde ons verhalen en sprookjes van Mbok Loro Kidul, mbok Loro Pétèk, mbok Loro Djongrang. Van Djoko Tiengkir en wat niet al. Ze wijdde ons in in de geheimen van spoken en geesten: de WéWé, Gombel, de Demit en Lesoos, de Pontianak. Hoe ze er uit zagen, waar ze zich op hielden, hoe je hun uit de voeten kon gaan.

Ze leerde ons beangst te zijn voor de Tjoelik, die kinderen roofde. Het lichaam bij bruggen offerde en van de ogen dawet maakte.

Hoe wij acht moesten slaan op geluiden van de Toe'oe, de Perkutut, de Priendjak, de uil, de raaf en de Tokkéh. Waarschuwde ons voor anker plekken en daar eerbied voor te hebben. Nénék kocht zich later een huisje met tuin in kampong Karang Doewet en iedere maand stuurde ma haar pensioen. In de ogen van andere bewoners was ze een gezeten vrouw met status. Als wij met de grote vakantie in juni bij Tjang te logeren kwamen was zij present. Hielp ze ma met koken en verwende ons met lekkernijen. Nog veel later met de laatste vakantie voor ons vertrek naar Holland was ik niet bij haar weg te slaan. Verbleef hele dagen bij haar in de kampong. Ik was anèh om zo bij een oude vrouw rond te hangen. Waarom speelde ik niet met de anderen? Maar zichtbaar was ze gevleid en deed het haar goed.

Toen het afscheid. Nu voorgoed. Ging ze mee naar Semarang, ik zie ze daar nog staan. Tjang en zij op het perron, twee Javaanse vrouwen, keurig gekleed, de slendang om, hun leed snikkend, en de trein reed verder.

Als kind word je gauw afgeleid, het nieuwe vraagt je aandacht en dringt je verdriet weg. Later in Holland heb ik veel heimwee naar haar gehad. Op een middag in de herfst, met wilde wolkenvelden aan de hemel. De wind die over vlakke stoppelvelden, knollen, spurrie en gras joeg. Kwam in mij dat weten die diepe hartverscheurende pijn, dat zij niet meer was. Ik steunde op mijn schoffel, ik was met wieden van de boerenkool bezig en huilde. 's Avonds vertelde ik ma het geval, zij gaf mij daar geen antwoord op. Niet lang daarna kwam een brief van tante met de mededeling van haar heengaan.

Ook ma huilde, de anderen waren niet thuis.

Jaren later. Ik was toen jonge man en pas in het leger. Door schietprestatie kreeg ik extra verlof, op naar Tjang terug naar je geboorteplaats. Een bezoek gebracht aan haar graf met een familielid van haar, die nu nog steeds voor mij gaat kirim kembang (bloemen brengen). De djárátan (kerkhof) ligt op een heuvel, dicht bij een djurang (ravijn). Haar graf is gemarkeerd met een rand van gras. Aan het hoofdeind groeit een vlier, op een paaltje een stuk blik waarop geschilderd stond: SIRAH SURUH en datum van sterven. Ik wist nooit dat ze zulke mooie namen had.

Helemaal geen máèsan (grafsteen). Ik heb mij altijd heilig voorgenomen een paar te plaatsen, het is mij nooit gelukt. Was meestal veraf en arm. Na de bezetting ben ik er later nog een poosje geweest. Het was er toen gevaarlijk, herhaaldelijk hebben ze mij gewaarschuwd, mij is nooit wat overkomen.

Toen de allerlaatste keer voor mijn vertrek naar haar, kenanga-bloesem geel en groen, rozeblaadjes en gestampte wierook had ik bij me. Nog zie ik de brug over het ravijn, de waringin in het midden op de heuvel, de offeranden, de kleine anglo's. De lucht was bezaaid van geuren, zoete djambé aan de kampongrand, de arenpalm uit de djoerang, de kembodja, de bloemen op het graf en de ijle geuren van de vlier. Hoe diep heb ik dat niet ingenomen, hoe smartte mij het afscheid van alles wat mij dierbaar was, het is nog in mij.

Nénék, sluimer zacht daarginder in een verscheurd land, jou heb ik in mijn hart. Je naam en liefde zijn in mij gegrift, onuitwisbaar. Zo je nog leefde en ik het doen kon, ik zou je tooien als een Raden Aju. Een kain van sogamotief uit Djokja, een nieuwe kemben, een zijden kabaja met gouden dinarspelden. Een tusuk kondéh van goud en een paar suweng blong met diamanten gesierd, armband als nága's en ringen met brilliant. Je haren heerlijk ruikend met melatie knoppen in je kondéh; een slendang van ikat weefsel. Zo zullen wij samen naar een wajang gaan en naar de gamelan luisteren. Nooit heb ik een máèsan voor je kunnen kopen, doch ik heb er een in mijn hart gemaakt van mijn vlees, met je naam in

Javaanse karakters van mijn bloed en liefde. In de geur van vlier is je wezen, zo kom je tot mij hier in dit land als het zomer is. En bij de klanken van de gamelan als ik die hoor mijn nénék.

JAN WEITES

BRUBUS is een gerecht, dat je in Magelang, Ambarawa en Banjubiru op de pasar kunt krijgen. Een soort bebotok, die in bladeren wordt gewikkeld van een talessoort met blauwe bladeren; een soort Colocasia Esculenta.

Recept. Halfrijpe klapper geparut mengen met tempeh semangi (half-adelijk, stinkt dus al), brambang - bawang, lombok rood en groen, trassie, goela djawa, kentjur, ikan teri, zout.

Dit mengsel in heel veel kimpool kutis blad wikkelen en vastbinden; in een kwali (platte aarden kookpot) koken met water tot asat ± 3 uur. Eten met rode rijst en je sterft staande.

KIMPOOL KUTIS. (Colocasia esculenta) soort met blauwe bladeren. Noemen de Maleiers dit geen oebi turus? De knollen zijn behaard en eetbaar. Geschild, met licht zout gewassen, dan gestoomd of gekookt. Eten met geraspte klapper. Of in stukken voor kolak.

TERONG TJEPOKAK. Een wilde terongsoort, die forse struiken vormt, licht blauwe bloemen, vingerachtig blad met dorens, lichtgroene vruchtjes in trossen. Plukken als ze nog jong zijn.

Nenek maakt er bebotok van of tumis met peteh en voorgegorengde gereh. In deze tumis komt santen. In één woord hemels.

DJAMUR BARAT. Grote grijs-bruine paddestoelen, die na de eerste regen uit de grond barsten. Vooral veel onder bamboestoelen. Bij gebruik moet je de dunne vliesjes eerst afpellen; inhoud is blank en het smaakt veel beter dan champignons. Voor bumbu rudjak of pepesan.

SPURRIE (Spergula Arvensis). Veevoer. Werd vroeger na het koren op het land gezaaid. Meer bijvoeding in de herfstmaanden.

SUWENG BLONG, suweng is oorknop in het Javaans. Dit model is heel geliefd in de Vorstenlanden. Hol of massief, van goud of zilver, bezet met stenen. Staan prachtig, maar vereisen enorme gaten in de lellen.

SOGA TOENTENG = Abrus precatorius.
Aren-palm = Arengga sachariferum.
Djambé of pinang = Areca catechu.
Kambodja = Plumicra acaminata.
Waringin = Ficus Benjamina.
Vlier = Sambucus nigra.

FRAGMENT VAN... NAMELOOS VERDRIET

"...De oorlog is wreed, heeft menigeen in diepe ellende gebracht, totdat je in de zonde valt. Ben ik dan de enige die zich onfatsoenlijk heeft gedragen? En nu moeten we ons leven releveren aan de ellende. Heeft mijn man zijn leven geriskeerd voor de driekleur. Tijdens de oorlog is mijn man weggerukt van ons, zonder enig inkomen. Have en goed hebben we verloren en verjaagd net als beesten van de ene plaats naar de andere. Nu moeten we dit alles nog ondervinden. Ik heb zijn vrouw alles verteld, ik kan niet oneerlijk zijn. Ze mogen ons niet. Ik laat alles aan God over..." X

Brieven als deze ontvang ik regelmatig óók wel bij Tong Tong. En zij bezorgen mij de verdrietigste momenten van mijn leven. Want zij getuigen van een der verderfelijkste eigenschappen ook van "mijn" volksgroep: de Indische. Ikzelf kan erg veel verdragen, maar als ik merk hoe ook eenvoudige bescheiden mensen gepest kunnen worden door harde roddel en kwaadsprekerij, heb ik momenten dat ik twijfel aan élke mogelijkheid tot verbetering van deze beschaving.

Elk mens maakt fouten. De een erger dan de ander. En allemaal moeten boeten voor hun fouten. Soms veel zwaarder dan zij ooit konden overzien toen zij hun fout maakten. Goed, men boet dus. Meestal weet niemand hóe zwaar zij boeten. Maar als ook zelfs "de wraak des Heren" nog niet genoeg is, achtervolgen zwarte praatjes van kleine, valse mensjes de boeteling tot voorbij absurde grenzen.

Terwijl ze gezellig bij vriendinnen op de koffie komen. Of met kennissen joviaal zitten te bridgen. Er geen idee van hebbend hoe vér kwade praatjes tot voorbij de vriendenkring kunnen gaan en voorbij elke redelijke duur van straf. Misdadigers zitten alleen hun tijd uit "en dan al". Maar mensen onder elkaar kennen geen genade. Onder elkaar zit men levenslang!

Al doet U er niet aan mee — aan het kwaadspreken — LUISTER ER OOK NIET NAAR. Als U de moed hebt, zeg kalm tegen kwaadsprekers en kwaadspreeksters dat ze zwijgen. Er is al leed genoeg op de wereld. T.R.

LUNCH IN ATJEH

Op dit stukje in Tong Tong nr. 17 van 15 maart moèt ik reageren. De reis Koeta-Radja - Medan duurde twee dagen.

Men overnachtte in Lho Seumaweh. De lunch werd de eerste dag gebruikt te Sigli. Dat was ongeveer halfweg Koeta-Radja - Lho Seumaweh.

Het eten daar was beroemd, ik herinner me o.a. nog de grote garnalen. Nergens heb ik die zo heerlijk gegeten ;die rijsttafel moest inderdaad van te voren in Koeta-Radja besteld worden, stond klaar in de stationswachtkamer en de tram wachtte tot men klaar was met eten. Ik spreek over 1922...

Een gemoedelijke boel bleef het daar. Wij vertrokken in 1935 vanuit Koeta-Radja met de Atjehtram via Medan naar Ambon, omdat mijn man als assistent-resident was overgeplaatst. Een heerlijke lange reis overigens.

Maar terzake: we stonden op het perron te Koeta-Radja, waar vele wegbrengers gekomen waren voor een laatste handdruk. Zo was dat in ons Indië nu eenmaal de gewoonte.

Niemand dacht aan de tijd, totdat de stationschef aarzelend vroeg aan de toenmalige Gouverneur van Aken:

"Kunnen we vertrekken, Gouverneur?"

A. Moll-Lips
Schiedam

AMBARAWA

Dit woord zou afgeleid zijn van "Ngambah" en "rowo". "Ngambah" zou betekenen "doorwaden".

Ik vraag me af, of dit niet wat ver gezocht is, om niet te spreken van minder juist.

Het Javaanse woord „ngambah" komt van "ambah" en dit heeft volgens P. Jansz Javaans-Nederlands Woordenboek, de volgende betekenissen, nl.: heersend, epidemisch, endemisch; betreden, begaan, bevaren door vaartuigen, vissen; de lucht door vogels, een ballon; treffen, overkomen, een onheil. U ziet het. Nergens komt U het woord "doorwaden" tegen.

Waden of doorwaden wordt in het Javaans vertaald met "ngrobjok", 'nggoejoer en 'mblebek!

Is het nou niet logischer om te zeggen: amba (ombo = wijar, wilt U er aan denken om ombo niet uit te spreken, zoals het geschreven wordt, dus ombóó, maar met twee doffe o's) = wijd, breed.

Amba-rawa = wijd, breed moeras.

Het andere moeras is Rawa-pening = Rawa-bening = het heldere, schone moeras. Accoord?

G. H. Bartman

Logeren in Den Haag?
dan natuurlijk bij
hotel ‚ardjoena'
Moderne kamers, prima service, prettige sfeer. Iedere kamer EIGEN douche-cel. In iedere kamer warm en koud stromend water. Vanaf *f* 20,— per persoon per nacht.
Gr. Hertoginnel. 205, tel. 070/39 03 24

"HERINNERINGEN"
uit het oude Indië 1890 — 1917
door W. Ch. J. Bastiaans
Verkrijgbaar bij Boekhandel
Tong Tong
f 4,90 + *f* 0,50 porto

Hotels In Indië

Enige maanden geleden verscheen er in T.T. een artikel over Indische hotels, waarop van verschillende zijden commentaren en aanvullende opmerkingen werden gemaakt. Zelf heb ik ook een stukje daarover geschreven en wel over enkele toertochten die ik, onder auspiciën van de J.M.C. (Java Motor Club) over Java heb gemaakt. Mijn desbetreffend schrijven is echter nimmer op de bestemde plaats aangekomen of mogelijk in het ongerede geraakt. Op verzoek van Tjalie heb ik mij echter weer gezet om een klein verslagje te maken van die tochten omdat daarin uiteraard vele hotelnamen en ook namen van employe's van die hotels voorkomen. De bedoeling van die toertochten van de J.M.C. was dat het toerisme in Indonesië zou worden bevorderd. Men moest minstens 2.000 km aaneengesloten afleggen en vanuit iedere stopplaats een kaart van aankomst en daarna van vertrek naar Semarang zenden. De kilometers die men tijdens de stop in de omgeving maakte telden niet mee. Men kreeg van de J.M.C. een toerboekje waarin men kon aantekenen hoe men gereden had, met het aantal kilometers dat was afgelegd. Na het einde van de tocht moest het boekje naar Semarang worden opgezonden en na controle van de J.C.M. werd het boekje afgetekend en geretourneerd met een fraaie toerplaquette voor de auto.

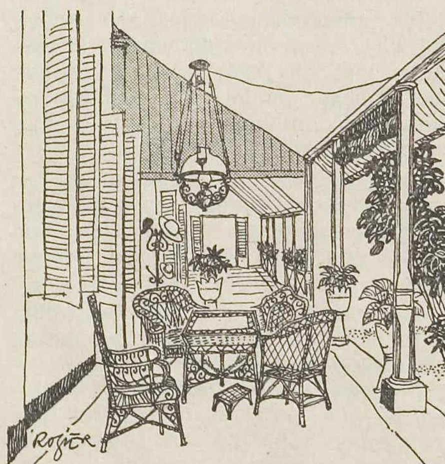
In 1937 maakten wij onze eerste tocht. Startplaats Batavia-C. Vertrek 's morgens 9.30 uur op 8 mei, afgetekend op het kantoor der J.M.C. door de heer J. H. Menger. Aankomst in hotel Ngamplang om 5 uur n.m., afgetekend door W. de Grooth, manager, die ook op 10 mei het vertrek om 7.30 uur v.m. aftekende. De reis ging verder tot Batoeraden, aankomst om 2 uur n.m. in hotel Batoeraden, afgetekend door de heer H. F. Vonck. Op 11 mei om 8 uur vertrokken wij via Poerwokerto, Wonosobo, Magelang, Boroboedoer naar Djocja, alwaar aankomst te 4 uur n.m. in Grand Hotel Djokja werd afgetekend door de heer Th. Giesage. Ons vertrek op 12 mei om half acht werd afgetekend door de heer C. J. Landman, ass. manager. Via Solo, Wonogiri, Ponorogo en Parang reden wij naar Sarangan. Aankomst om half drie in Grand Hotel Sarangan, waar de heer Catoir voor ons aftekende die ook op 13 mei om 8 uur ons vertrek parafeerde. 's Middags om 1 uur aankomst in het Oranje Hotel. De aankomst werd afgetekend door de heer S. E. Martin, beheerder. In Soerabaja bleven wij vier dagen en maakten verschillende tochtjes in de omgeving terwijl wij ook verschillende oude bekenden uit onze Soerabaja-tijd opzochten. Op de tiende dag van onze reis (17 mei) vertrokken wij om 4 uur n.m. naar Batoe (afgetekend door de heer Nahapiet). In Batoe logeerden wij bij Co Balfoort, Hotel Pension Die goeie Plek, aankomst 5.30 uur n.m.

Uiteraard tekende Co zelf voor aankomst en ook voor ons vertrek op 20 mei, om 8 uur v.m.

De reis ging toen via Kediri en Madioen naar Ngebel waar wij in Hotel Meerzicht logeerden, eigenaresse mevrouw N. Lans, aankomst half twee uur n.m. Het was leuk, dat kort geleden over het meer van Ngebel een artikeltje in T.T. heeft gestaan, waardoor wij nog eens extra aan ons verblijf in Meerzicht werden herinnerd.

Op 21 mei zetten wij onze reis voort (vertrek om 7 uur v.m.) en trokken via Ponorogo, Patjitan en Wonogiri naar Solo. Aankomst om 3.30 uur n.m. in Hotel "Slier", waar de heer J. Dirkse voor de aankomst tekende. De volgende dag ging de reis verder naar Semarang (vertrek om 9 uur v.m.). In Semarang logeerden wij bij goede vrienden doch lieten onze aankomst op het kantoor van de J.M.C. aftekenen door de heer H. M. F. v. Velsen, 2de secr.

De 24ste mei om 9 uur v.m. lieten wij Semarang achter ons (afgetekend door de heer Arnoldus van de J.M.C.) om verder te trekken naar Toewel, waar de heer Tauber (nog familie van de grote Richard, tenminste volgens zijn zeggen) ons ontving. 25 mei trokken wij verder via Proepoek, Tandjoeng en Cheribon, naar Bandoeng. Onze stop was daar in Hotel Homann. Om 2 uur n.m. tekende de heer Diesel, 1ste employé, voor ons af die ons ook op 26 mei uitgeleide deed toen wij om 9 uur de laatste etappe naar Batavia begonnen (aankomst 3.15 uur n.m. afgetekend door de heer Menger van de J.M.C.).

OM EN BIJ DE KLEINE ANGLO

 VILMA

Een uitgave van de Moesson Reeks verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong *f* 5,90 + *f* 0,50 porto.

Voor Seiko - horloges naar

Jos. van Arcken

Laan van Meerdervoort 520
Den Haag - Telef. 33 64 41

Totaal afgelegd (buiten de kleinere plaatselijke tochten) 2.380 km.

Onze tweede tocht, in 1938, was vrijwel identiek aan onze eerste tocht; wel ontmoetten wij nieuwe gezichten op de diverse stopplaatsen, zoals de heer Schoutendorp bij de J.M.C., Batavia-C.; in de pasangrahan te Pasoeroean tekende de mandoer M. Moekidin voor ons af. In Soekaboemi ontving ons de heer G. Lenné, dir. van Hotel Selabatoe, 'n goede vriend en relatie van mijn kantoor. Hotel Batoeraden had een andere manager gekregen t.w. de heer B. H. v. Slee (volgens verkregen informaties wisselde men daar nog al vaak van beheerder). In Hotel Kopeng was de heer v. d. Blij manager, terwijl het Grand Hotel Sarangan nu als manager had de heer P. H. Zieren. Grand Hotel Djokja had ook al een andere manager t.w. de Heer J. J. ten Kaat (of te Kadt). In Semarang was onze stop ditmaal in Hotel Bellevue, gelegen in de heuvels, manager de heer In der Mauer. Verder in Cheribon ontving Hotel Ribberink ons, employé de heer Ribberink Jr., waarna wij op 31 augustus 1938 in Batavia C. terugkeerden.

Totaal afgelegd 2.130 km. Onze belevenissen van deze beide tochten liggen vast in een groot aantal foto's en films, die de Japanse vrouwenkampen hebben getrotseerd en voor ons uiteraard dankbare herinneringen zijn aan ons mooie Java.

Hoogewoud

RAADSEL IN DRIE TALEN

Javaans:

Anaké tapéan,
Mboké wudoh.
Opo iku?
Antw. **Pring.**

Soendanees:

Boedahna di dampieng,
Indoengna telandjang.
Naon ètah?
Antw.: **Awi.**

Madoerees:

Anak sampéran,
Embooh bengkang.
Apa riejah?
Antw.: **Perèng.**

Nederl. vertaling:

't Kind is gekleed, (de boeng)
De Moeder is naakt.
(de volwassen bambu)
Wat is dat?
Antw.: **Bambu.**

O. H. KILIAAN

Een Idee Uit De Tropen

In de Tong Tong van 1 december 1970 zag ik die mooie tekeningen in het artikel "Draagbare mode", pagina 16 en dat bracht mij het idee van deze brief. Jullie moeten n.l. weten dat wanneer ik s'middags van werk thuis kom, het eerste wat ik doe is mijn overhemd uit mijn broek trekken, mouwknoopjes lospeuteren, en dan ga ik mijn ruime gemakkelijke pyamajas aantrekken, die **over** mijn broek gaat, zonder mouwknoopjes, zo echt gezellig... wah effen. Totdat er visite komt en dan zegt Betty: "Ga je nou toch gauw even verkleden, dat is toch geen gezicht!".
En dan ook heb ik eens geklaagd dat de zakken verkeerd zitten in een westers pyamajasje. Alleen maar eentje, links boven. Wat doe je dan met je handen als je niet rookt?
Op een dag zegt Betty tegen mij: "Nou, als je die rare gewoonte van dat pyamajasje niet verleert, zeg dan eens precies hoe je het wilt hebben, dan koop ik wat fatsoenlijk goed en dan laat ik je zo'n ding maken."

Zo gezegd, zo gedaan. Nou heb ik toch twee moorddadige soepoverhemden! Erg losse snit, wijde lange mouwen, (zonder knoopjes), twee wijde grote zakken, onderaan de zoom, om zo lekker je handen in te laten rusten; grote knopen en alleen maar 4. Wijduitlopende mouwen. Open hals natuurlijk en dat alles van mooie batik print, katoen.
Toen we het plan, model of idee naar

een (inheemse) kleermaker brachten en het uitlegden zei hij: "Oh, net zoals een Kanzoe." Dat is een inheemse klederdracht die mohammedanen hier dragen alleen is dat maxi, enkellang.
En nu moeten jullie eens weten dat iedereen die ik ontmoet mij vraagt: "Waar heb je toch dat mooie overhemd gekocht"? "Wat ziet dat er gemakkelijk uit" etc.
Een idee voor Tong Tong?

Van Voorthuizen
Tanzania, Afrika

LEZERS IN AMERIKA

Denkt U eraan dat voor zoekgeraakte of extra Tong Tong nummers, U altijd terecht kunt bij :

Marijke Steevensz,
12255 Allardstr., Norwalk,
California 90650

Op hetzelfde adres kunt U ook vele Nederlandse boeken bestellen. Informeert U eens!

Vlugger en goedkoper dan naar den Haag schrijven!

HOTEL "DE RUITER" — HOUTHEM
bij Valkenburg (Z.L.), St. Gerlach 43,
tel. 04406 - 29 86

- Riant uitzicht op het Geuldal
- doel denken aan de mooie rustige omgeving van de Preanger
- Zeer geschikt voor diegenen die op medisch advies een rustkuur moeten ondergaan
- Met dieet-patienten wordt rekening gehouden

Alle kamers centraal verwarmd en voorzien van warm en koud stromend water.
Volledig pension *f* 20,—; logies met ontbijt *f* 13,— per dag per persoon inclusief bediening en B.T.W.

LEUKE RIJMPJES

Hodjo lali lo,
(Vergeet onze afspraak niet.)
Titipannee Gambir Mabako.

*

Rokok kelobot mbako Semarang,
Gaweanné abot doewitté larang.
Klobot sigaret met tabak van
Semarang.
Het werk is zwaar,
maar het loon gering.

*

Ketjil, ketjil koeda Koeningan,
Beloem di samboek soedah berdjalan.
Ketjil ketjil nonah sekarang,
Beloem di tjobak soedah bergojang.

Klein zijn de paarden van Koeningan.
Zonder een zweep lopen zij al hard.
Klein zijn de meisjes van
tegenwoordig.
En toch zijn ze al geraffineerd.

Pah Pittie

VIER LEERRIJKE BOEKEN OVER LATIJNS AMERIKA

In het Engels! moet ik er helaas bij zeggen. Want Spaans- of Portugees-Amerikaanse lectuur wordt nog steeds erg spaarzaam vertaald in het Nederlands. En dat is zeer te betreuren, want evenals China gaat ook Latijns-Amerika een heel eigen en heel bijzondere toekomst tegemoet.

In het begin zullen waarschijnlijk alleen een handvol Indo Europese lezers met een wijdere horizon deze drie boekjes kopen, veronderstellen wij. Nog steeds worden in Europese sociologische boeken de mestiezen en creolen van Zuid- en Midden-Amerika behandeld als marginale volksgroepen, wat per sé niet het geval is bij deze nieuwe volken die zich al minstens anderhalve eeuw zelfstandig ontwikkelen zonder rand-invloed van de stamlanden in Iberië of welk ander volk ook. Wie kennis maakt met deze "mengbloed-volken", zal merken dat zij in hun vrijheid en zelfstandigheid belangwekkende en boeiende eigen cultuurpatronen ontwikkelen.

De boeken:

1. "A History of Latin America": de historie der nationale ontwikkelingen in de diverse landen. Beknopt, maar compleet en overzichtelijk. Eigenlijk: een eindeloze serie oorlogen, oorlogjes en revoluties. Wie ook in die staten rondreist, zal merken hoeveel straten en pleinen de namen "guerra, guerrero, guerilla" dragen alsmede genoemd zijn naar de data waarop grondwetten tot stand kwamen of helden zich onderscheidden. Er wordt in Europa nogal gauw minachtend gespot met al die revoluties en oorlogjes in dit nieuwe werelddeel, maar evenals elke nieuwe beschaving (voorheen ook de Europese) is de ontwikkeling via botsingen en gevechten normaal. Dit pocketboek, geschreven door George Pendle, kost *f* 3,75 plus *f* 0,50 porto.

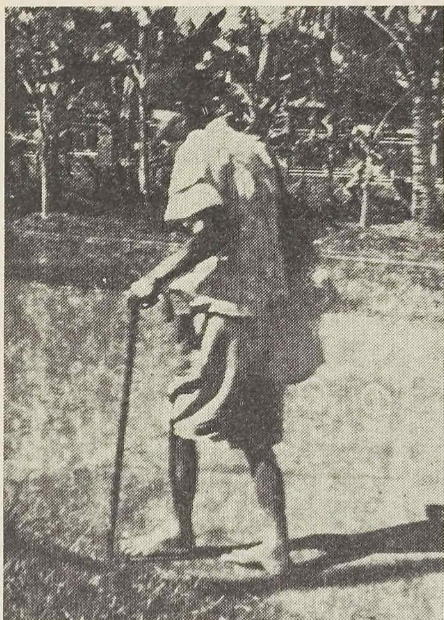
2. "The Modern Culture of Latin America", door Jean Franco. *f* 6,75 + *f* 0,50 porto. Namen van schilders als Orozco, Rivera, Siqueiros en Tamayo zijn al lang wereldberoemd. Zo ook van architecten als Luca, Niemeyer, Candela, Mijares, enz. Wetenschappelijk en literair werk is verschenen van de hand van een niet eindigende lijst van schrijvers. Dit boek levert een schat van namen, richtingen, tijdperken van de belangrijkste ontwikkelingen. Hier zijn kunstenaars en denkers bezig geheel nieuwe inzichten en denkvormen te ontwikkelen. Een dankbaar overzicht omdat het zo systematisch te werk gaat.

3. "Writers of the New Cuba", door J. M. Cohen. *f* 3,75 + *f* 0,50 porto. Een bundel moderne short stories uit een nieuw en dynamisch Cuba.

4. "Political leaders of Latin America", door Richard Bourne. *f* 3.75 + *f* 0,50 porto. De bij oppervlakkige kennisname uit de kranten nogal kaleidoscopisch schijnende staatsgrepen in Latijns Amerika krijgen meer lijn en duidelijkheid in dit samenvattende boekje. Wij worden in kennis gesteld met de beknopte levensloop van politieke leiders als Che Guevara, Alfredo Stroessner, Eduardo Frei Montalva, Juscelino Kubitschek, Carlos Lacerda, Eva Perón. Uitstekend documentair!

T.R.

OUDE DAG

In het nummer van 1 maart, pag. 17 stond een aardig stukje over Slamet Sondag, de oude bedelaar die elke zondag zijn vaste bezoek kwam afsteken bij Mevr. W. M. Bongers-Heroma die het stukje schreef, waarin ze dit vaste bezoek herdacht.

En inderdaad verdient zo'n verhaaltje een plaats in Tong Tong omdat in zeer vele gezinnen in Indië behoeftige grijsaards op hun vaste europese adressen hun vaste benggol of bolongan of nóg meer kwamen afhalen. Eigenlijk is het woordje "bedelaar" voor deze mensen te kras gezegd. In het toenmalige Indië bestond (en bestaat nog steeds) geen AOW-uitkering, en wie op hoge leeftijd al zijn nabestaanden verloren had (door vertrek of door sterfte) kon er slecht aan toe zijn. Immers niet sterk genoeg meer om ook als bediende ergens te werken.

Gelukkig is de Indonesische samenleving veel beter ingesteld op morele verplichtingen van familie en kennissen en onder zelfs het nederigste dak is altijd toch wel een plaatsje voor een baleh-baleh en een hapje rijst.

Toen ik in 1965 in Indonesië was, heb ik verscheidene Europese "van God en alle mensen verlatenen" in de kampong opgezocht, die onderdak, voeding en vriendelijkheid ondervonden van Indonesiërs die het zelf niet breed hadden, terwijl zelfs voormalige steenrijke maatschappijen of familie in goeden doen in Europa en Amerika geen hand uitgestoken hadden om te helpen!

Maar goed, ook in het oude Indië waren er dus van die vaste aankloppers om een kleinigheid en Slamet Sondag was er één van. Toen de Bongersen onlangs onverwachts een negatief vonden van een vroeger gemaakte foto van de ouwe heer, werd het plaatje naar ons opgestuurd en hier is het dan.

Ongetwijfeld zal dit plaatje bij velen herinneringen hebben wakker geroepen aan oude bedelaars. Er waren erbij die ondanks het feit dat ze toch gedwongen waren om aalmoezen te vragen, helemaal niet onderdanig of slaafs waren. Er konden brompotten bij zijn, die doodgewoon zó onhebbelijk waren, dat je ze met het grootste recht voorgoed weg had kunnen blaffen. Maar we deden het toch niet en namen de mopperijtjes en terechtwijzingen meestal goedmoedig. Of met een schaterlach. Voelden we misschien toen al welke tragiek er schuilt achter élke oude dag, vooral als je aangewezen bent op liefdegaven, die je dwongen om "chapeau bas" te spelen, al was je er verdikkeme te trots voor?

Vele Batavianen hebben de oude Chinese bedelaar op Glodok gekend zonder benen, die zich voortschoof op een met karton en plankjes verstevigd onderlijf, met houten klompjes aan de handen, die van Niemand, herhaal Niemand, mededogen, deernis of spot, nam, de mensen luidkeels vervloekte als honden of als varkens, terwijl hij op elk moment de drukke straat overstak en telkens op een haar gemist werd (soms opzettelijk), maar iedereen luidkeels van katoen gaf. Ik heb hem van achter een groot glas stroop pernielie kopior vaak bespied en ontdekte in zijn gelaatstrekken behalve vlagen van razernij intelligentie en goede komaf. Te deksel! Zo'n lot moest ieder redelijk mens immers uitzinnig van woede maken?!

Eigenlijk bemoeit de gerontologie, de studie van de ouderdom, zich weinig met het gedachtenleven van oude mensen. Door de een of andere denkfout menen wij allemaal dat de mens, als hij ouder wordt en de Laatste Afrekening nadert, zijn leven meer en meer betert, maar niets is minder waar.

Veel oude mensen worden "hoe ouder hoe slechter", twistzieker, roddelzieker, gemener. Wij kennen allemaal de oude Scrooge. En de Oude Nurks en Het Oude Diakenhuismannetje van Nicolaas Beets. Het sterkste verhaal dat ik ooit las, was van de hand van de Japanse auteur Niwa Fumio en ging over een stokoude weduwe, Umé, die de gezinnen die haar verzorgden op alle manieren het leven tot een hel maakte. Zó kwaadsprekend, diefachtig, komediespelend, schijnheilig, vilein en ondankbaar als ze zelfs in de kracht van haar leven nooit had kunnen zijn! En wij kennen allemaal wel zo'n ouwetje dat in de gaten gehouden moet worden. Ah! Het leven blijft tot op onze hoge ouderdom om ervan te genieten met alle aangeboren eigenschappen, óók de slechte!

Maar inderdaad blijft het leven tot onze hoogste leeftijd mooi genoeg om ervan te houden met alle góede gaven in ons. En menig oud mannetje treft ons mèt zijn gebrokenheid onder de wrede slagen van het leven door zijn moed en zijn glimlachende wijsheid. Zoals het Bali-beeldje dat ik altijd op mijn tafel heb staan en waarmee ik vaak zwijgende samenspraken heb als met de Toekomst - en de Tjalie van de toekomst (als een hoge leeftijd mij beschoren mocht zijn): "Don't give up, old man. Never give up!"

DIERBAAR EN KUNSTZINNIG

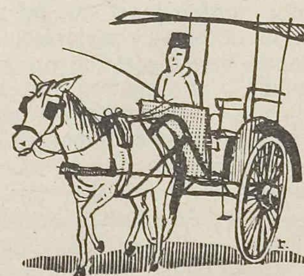
De voorplaat-foto van Tong-Tong No. 17 is mijns inziens verre van "Niets bijzonders" al mag het een "gewoon" beeld uit Indië weergeven. Naar mijn smaak is het een zeldzaam artistiek genomen foto. De prachtige beeldverdeling, het vrouwtje net middenin de lichtvlek, de rust en toch zo weelderige natuuromlijsting maken dit beeld tot de mooiste voorplaat, die ik mij van Tong-Tong herinner, een bijzonder compliment aan de heer Bongers wél waard, dunkt mij.

M. J. A. Oostwoud-Wijdenes

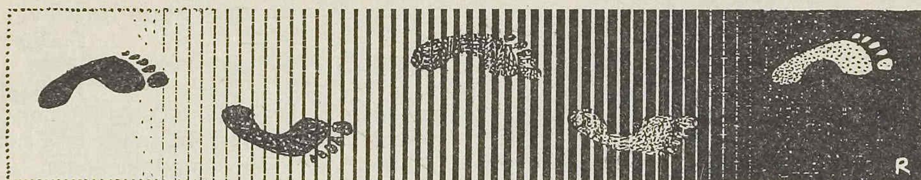
Saluut aan deze dame op reeds hoge leeftijd (ze draagt een naam die velen onzer kennen), die onvermoeid opkomt voor wat haars inziens (en veler inziens!) waard is apart gememoreerd te worden om artistieke redenen.

Inderdaad worden wij bij het bekijken van foto's uit het oude Indië meestal zo "ineens in het hart getroffen" dat wij verzuimen de artistieke waarde van veel foto's apart te noteren. Maar zoals U ziet, is er altijd wel minstens één waakzame geest onder onze lezers die het verzuim goed maakt. Onze dank daarvoor!

T.R.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

J. G. YSSEL DE SCHEPPER
Alg. Ass. bedrijf „Argo"
ALLE VERZEKERINGEN
Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

Zijn Dromen Altijd Bedrog?

Tot de wonderlijke wereld, waarin supranaturale voetstappen klinken, behoren ook vele onderdromen die gebeurtenissen uit de toekomst aan ons bewustzijn overbrengen, zowel in symbolische als natuurlijke vorm. De „nuchtere mens" (noem hem beter: de exact denkende rationele mens) mist gewoonlijk het „zevende zintuig' om contacten te maken met het boven-werkelijke, maar talloze getuigenissen en zelfs wetenschappen stellen het bestaan ontwijfelbaar vast.

Ik weet het niet! Ik ben geneigd om aan te nemen dat sommige dromen een tipje van de sluier - in dit geval de toekomst - oplichten.

Op 19 februari 1958 zou ik een struma-operatie ondergaan. Drie weken daarvoor werd ik in het Zuidwalziekenhuis te 's-Gravenhage opgenomen om op deze op zichzelf niet zo ernstige operatie te worden voorbereid. Omstandigheden hadden er echter bij mij toe geleid dat met de ingreep eigenlijk te lang was gewacht, hetgeen een ongunstige factor was.

In het ziekenhuis kreeg ik in de nacht van 15 op 16 februari 1958 een dubbele nachtmerrie, en wel zo indringend dat die mij tot op heden nog levendig voor de geest staat.

Ik droomde dat ik ergens op een weg liep toen iemand met uitgestoken hand op mij af kwam. Hij was gekleed in een lichtgrijs kostuum. Ik kende hem helemaal niet, alhoewel hij mij toch ergens vagelijk bekend voorkwam, iets dat bij mijn leven behoorde. Ik nam zijn uitgestoken hand aan en zag toen dat deze die er aanvankelijk volkomen normaal uitzag, geleidelijk veranderde in de hand van een skelet. Ik rukte uit alle macht mijn hand uit de zijne en rende weg.

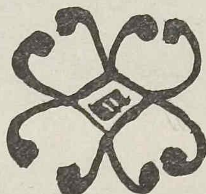
Daarna kwam ik - nog steeds in dezelfde droom - weer iemand tegen. Deze man had een donkergrijs kostuum aan en kwam hartelijk ook weer met uitgestoken hand op mij af. Toen ik zijn hand aannam, bukte de man zich om me te omhelzen. Inplaats daarvan beet hij mij midden in de keel. Terwijl ik keek zag ik zijn gezicht veranderen in een doodshoofd; zijn witte tanden beten zich diep vast in mijn hals. Met de moed der wanhoop trok ik zijn kaken uit elkaar, in paniek kijkend in die akelige oogholten.

Op dat moment kwam de nachtzuster mij wekken. Ik zei, aangezien ik dat zo aanvoelde: "Gelukkig dat U mij geen 5 minuten eerder heeft gewekt. Ik zou de operatie niet overleven!"

In de nacht van 16 op 17 februari kreeg ik opnieuw een dubbele droom: Ik bevond mij op de eerste étage van een huis toen beneden heel hard aan de bel getrokken werd. Ik ging de trap af en zag een hele grote huisdeur (die van ons was niet half zo groot). Een stem riep door de deur heen: "Doe open, ik kom je halen!" Iets waarschuwde mij om dat niet te doen. In plaats daarvan begon ik de deur aan de binnenkant te grendelen. De benedengrendel kreeg ik gemakkelijk dicht, met de bovenste had ik de grootste moeite. "Het helpt je niet veel, er is nóg een deur!" Opeens zag ik die deur, die er eerst niet was. Zenuwachtig kreeg ik de benedengrendel vast. De bovenste kreeg ik niet dicht. Desondanks schreeuwde ik: "Het lukt je niet!" Gelukkig schoof de grendel met veel inspanning op zijn plaats.

De nachtzuster van die week - dezelfde als van de vorige nacht - wekte mij. Ik zei tegen haar: "Zuster, ik had weer zo'n griezeldroom als gisteren; ik begrijp daaruit dat ik twee keer zal worden geopereerd op één dag! Maar ik zal het halen!" "Ach" zei ze, "alle patiënten krijgen voor de operatie nachtmerries of dromen. Die komen toch nooit uit!" Dit vermoedelijk om mij gerust te stellen.

De nacht van 17 op 18 februari kreeg ik de volgende droom: Een oud vrouwtje in sarong en kabaja vroeg mij of ik de toekomst voorspeld wilde hebben. Ik moest haar *f* 10,— betalen. "Goed" zei ik. Ze maakte een klein zakje open en daar zag ik een klein doodkistje en een verlicht kruisje. Ik was hier bijzonder onaangenaam door getroffen en zei: "Voor zo'n voorspelling betaal ik geen tientje!" "Nee" zei ze, "dat hoeft ook niet; geef me maar wat je in je andere hand hebt!" Ik zag opeens dat ik in mijn andere hand een passagebiljet had voor een vrachtschip naar Nieuw-Guinea van de Stoomvaartmaatschappij Nederland. "Nee, dat krijg je zeker niet!" riep ik. Zij probeerde mij het biljet uit mijn handen te rukken, maar ik kon dit nog - zij het ook met moeite - verhinderen.

Even later kwam de zuster mij wekken: "Zuster, ik ga met de boot naar Nieuw-Guinea terug". De zuster keek mij niet begrijpend aan. "Ja" legde ik uit, "mijn man vertrekt in juni a.s. vooruit, ik ben geboekt op 15 augustus per plane, maar uit mijn droom heb ik begrepen dat ik per boot zal gaan!" De zuster haalde haar schouders op en nam het voor kennisgeving aan.

In de nacht voorafgaande aan de operatie sliep ik een droomloze rustige slaap, alhoewel ik voor mijzelf de eerste twee dromen zo begrepen had, dat ik twee keer geopereerd zou moeten worden en dat het er om zou spannen.

Op 19 februari vond de operatie plaats. Deze begon om 8 uur 's morgens en eerst om 11 uur werd ik dwars door de tuin naar mijn kamer gereden in de andere vleugel van het gebouw.

Omstreeks drie uur zag ik mijn man aan het voeteneind. Ik wenkte hem naar huis te gaan naar de jongste twee kinderen, ofschoon ik begreep dat er wel een babysit zou zijn. Terwijl hij daar nog besluiteloos zat begon ik ineens hevig te bloeden en in ademnood te verkeren; er was een inwendige bloeding opgetreden. Mijn man, die zag dat ik zowat stikte, holde de gang op en kwam onmiddellijk met de zuster terug. Met zuurstofflessen werd ik zonder tijdverlies opnieuw naar de operatiezaal gereden, waarna de chirurg tot ruim half negen met mij bezig was. De chirurg verzocht twee assistenten de nacht in het ziekenhuis door te brengen; ik moest ondergebracht worden in een kamer, die dicht bij de operatiezaal was gelegen. Doktoren en nachtzusters zijn de hele nacht in de buurt gebleven.

Bij de tweede operatie kreeg ik een buisje in de keel, waaruit het bloed regelmatig afgetapt werd. Het duurde dagen voordat ik buiten levensgevaar was. Het heeft er inderdaad om gespannen!

In verband met deze complicatie achtte de chirurg het wenselijk dat ik na redelijk te zijn hersteld de terugreis naar Nieuw-Guinea per boot zou maken, om onderweg op krachten te kunnen komen, hetgeen ik met de jongste twee kinderen dan ook deed op 9 september 1958 met het vrachtschip "Talisse" van de Stoomvaartmaatschappij Nederland.

Het kwam mij voor dat het hele verloop van de operatie en het uiteindelijke vertrek in de verschillende dromen bekend werden gemaakt.

O.B.K.

TOKO TONG TONG

Pr. Mauritslaan 36, Den Haag, Telefoon 54 55 00
Dagelijks geopend van 9 - 4 uur
's Zaterdags van 10 - 1 uur

Wij hebben weer vele, aardige en nuttige artikelen uit Indonesië aangekregen. Batikkleedjes, kains, kabaja-spelden, haarspelden, setagens, souvenirs, zilverwerk, etc. etc.

Batikshirts in overvloed en grote keuze. Grote en kleine maten! *f* 25,— incl. porto.

Batikjurkjes, eenvoudig model maat 36 - 38 *f* 17,50
Indiasche kaftans van ruw katoen, vleurig, luchtig, heerlijke uit- en thuis dracht. v. a. *f* 27,50 (lang)

Idiasche tuniek-blouses van voile, zalige en flatteuze zomerdracht voor over het badpak of op hotpants of lange broek. *f* 15,—

IN VERBAND MET ONZE BOETIEK OP DE PASAR MALAM AMSTERDAM ZAL ONZE WINKEL ZATERDAG 29 MEI GESLOTEN ZIJN!

Correspondentiekaarten

10 kaarten plus enveloppen met geestige Indische vignetten.
Kleuren: grijs - wit - groen - geel.
f 2,— plus 50 ct porto. (Ook bij bestelling van meerdere stellen zelfde porto).

*

Postpapier met Indische foto's

10 vel plus enveloppen in mapje.
Kleuren: grijs - rose - blauw - chamois.
f 2,50 per mapje plus 50 ct porto.
Bij bestelling meerdere mapjes zelfde porto.

DE VLUGSTE MANIER

van bestellen bij Tong Tong: bestelling op de giro schrijven, giro zenden naar Tong Tong, Prins Mauritslaan 36, Den Haag. Dus NIET in de girobus doen, duurt soms 4 dagen voor wij de giro ontvangen!

Wij verzenden uw bestelling direct na ontvangst van uw giro, incasseren komt later. Op deze manier kunt u de barang binnen 3 dagen thuis hebben!

BOEKHANDEL TONG TONG

OUDE BOEKEN

Slechts een exemplaar, voor wie het eerst belt of schrijft. Geen giro sturen eerst!

Vermetel voorgeslacht, Daan v.d. Zee *f* 7,50
Insulinde, mensch en maatschappij *f* 5,—
De dag in Indië (eigenwijze liedjes van Brammetje) *f* 6,50
Bushido, J. M. Cannoo *f* 7,50
De welvaart van Indië, J. Gerritzen *f* 6,50
Dr. N. Adriani *f* 5,—
Novellen en Schetsen uit het mil. leven in Ned. Ind. *f* 10,—
Ons huis in Indië, Mevr. J. M. J. Catenius v. d. Meijden *f* 25,—
Indië en Jong Nederland, Dr. C. P. Gunning *f* 15,—
Zoo leven wij in Indië, Dr. C. W. Wormser *f* 10,—
Indonesië, een tropenjournaal *f* 15,—
Edelwild in de Archipel, W. Baerveldt *f* 8,50
Met open ogen door de stad, Dr. L. v. d. Pijl *f* 8,50
Off. reisgids spoor en tramwegen op Java en Madoera *f* 2,—
Reisgids voor Jogjakarta, Dr. J. Gronekan *f* 10,—
Handboek voor toerisme in Ned. Indië *f* 20,—
Insulinde, Producten van Indonesie, K. v. d. Veer *f* 15,—
Sketches by Major H. J. D. de Fremery, R.N.I.A. a prisoner of war in the far East (reprodukties van kamp-tekeningen *f* 20,—
Rijsttafelen, Lia Warani *f* 4,90
Keyners kookboek *f* 7,90
Van mond tot mond, recepten verzameld door Tong Tong (incl. p.) *f* 3,—
Lekker eten, eenvoudig koken, H. Holthausen *f* 3,40
Koken op kamers, Fragoletta Lang *f* 4,—
Slamat makan *f* 4,90
Oosterse keukengeheimen, Yu-Fei *f* 5,90
Eenpitskookkunst, H. C. van Haaften *f* 3,—
Vandaag kook ik, kookboek voor de jeugd *f* 5,—
50 heerlijke salades, B. J. Kuyper *f* 3,—
Handboek voor de dieet-keuken, Erich Möller *f* 29,50
Groot Kruiden kookboek, (600 heerlijke recepten van Avanelie Day en Lillie Stuckey. Voor hen die van pittige smaakjes houden) *f* 14,50

NIEUW:

De Jav. Vorstenlanden in oude ansichten, Dr. H. J. de Graaf *f* 18,90 (plus *f* 1,— porto)
N.B. De prijs van de ansichten-serie is *f* 1,— verhoogd. Abusievelijk vermeldden wij de vorige keer *f* 17,90.
Het Groot Recordboek, Guinness *f* 24,50
Parasol en Klamboe *f* 2,25
Geesten en Demonen, Harrar *f* 22,50
Sentimentel Journey, Fabricius *f* 11,90
Moderne Indon. verhalen *f* 8,50

Es Pasra machine (ijsschaafmachine) *f* 20,—
PLUS *f* 1,— PORTO

*

Wij hebben heerlijke satroe asem (asemkoekjes) per ons 90 ct. per half pond *f* 2,—. Ouderwets lekker, niet te zoet, niet te zuur!

Kwee semprong, per pakje *f* 1,50
Iedere week vers!

Kerak gendar (rijstkripik) p. ons *f* 1,50
per half pond *f* 3,40

Chili-sauce Penang, voor de heet-eters per fles *f* 2,60

Ketjap Ikan Mas (zout en middel)
grote fles *f* 3,25
kleine fles *f* 1,80

Diverse boemboes Saidja en Coorinda (zie vorige Tong Tongs)

De nieuwe Tong Tong bladwijzer. Echt leer met fraaie Ardjoena in vergulde opdruk. 5 kleuren: rood - zwart - groen - blauw - ivoor. *f*. 3,— inclusief porto.

Alleen bij vooruitbetaling. Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Voor adverenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

HUWELIJK Indischm. 48 jr. vrijgezel i.b.v. flat en auto z.s.k.m. intelligente dame tot 45 jr. rustig huisel. type z. kind. Beslist geen liefhebster v. honden. Br. onder Nr. 2443

Dame m.l. kan niet alleen zijn, zoekt gezelsch. v. gepens. Ind. Hr. tot 67 jr. om eenzaamh. te delen. Br. m. foto onder Nr. 2442

Spiritiste zoekt contact met medium. Br. onder Nr. 2444

REST. WIJNANDS, Hoogstr 12, Den Haag, Tel. 600712. Vraagt v. Ind. Keuken bekwame kookster, ev. v. 3 dg. p. week. Zondags gesloten.

BEZOEKT U Bandoeng? Voll. pension aangeboden in riante villa. Bespreking vooraf. *f*. 10,— p. dag. Adres: Nj. Halim Bunjamin, Dj. Gunung Karumbi 10, Tjiumbuleuit Bandung.

NEDERLANDER, mom. i.h. buitenl., doch binnenkort repatriërend, zoekt kennismaking met Indo-Eur. vrouw tot 45 jr., 1 of 2 kinderen geen bezw.

OUDERE DAME (gebr. enkel) vraagt verzorging/hulp in flat, liefst intern. Werkster aanw. Br. Mej. Konings, Jul. v. Stolberglaan 15, Den Haag.

DAME vraagt voor 1 of 1½ maand gem. kamer, v.w., gasje, centrum den Haag. Br. onder Nr. 2445

SAMENWONING. Aangeb. door Wed. m. eigen Woning aan Dame m. leeftijd 50-60 jr. Alles samen delen. Br. onder Nr. 2446; Tel. 666359

GEVR. Hans v. d. Wal, Victor Ido: "De Paupers"; Treffers: "Slagschaduwen"; Jo Manders: "In Holland staat een huis": Jean Webster: "John Grier Home" (in de ENGELSE versie); Jean Webster: "Vadertje Langbeen" (de OUDE uitg. v. Scheltema & Holkema). Br. aan: A. M. Wolterbeek, Schwartzenberghlaan 38, Drachten.

IND.MAN 2 jr. wed.nr. 56 jr. m. 3 kind. v. 10, 14 en 16 jr. z. huisel. vrouw v. de zorg v. h. gezin. Eigen mod. eengez.won. in prettige omg. Leidschendam. Na wederz. goedv. genegen in huwel. te treden. Br. onder Nr. 2447.

Uw eigen droombungalow-chalet-villa in Spanje! Zie mijn grote adv. in Tong Tong v.l-11-'70, 15e jaarg. no. 8, blz. 20 rechtsboven. Alle inl. Ejlers, Loevesteinlaan 715, Den Haag. Tel. 070-29 99 69.

TE KOOP: Fraai bewerkte Djocja zilveren 6 pers. cassette (nooit gebruikt, 59 delig.) Te bevr. na 19.00 u. tel. 02155-5170.

plaats een ting ting
altijd raak!

Concertgebouw Hengelo (O.)
Zaterdag 5 juni - 20.00 uur
Wegens enorm succes
Tweede voorstelling
Koninklijke Javaanse Hofdansers van het Sultanaat van Jogjakarta
Een cultureel evenement van de allereerste orde.
Entree *f*. 12,50; *f*. 10,—; *f*. 7,50 en *f*. 5,—, incl. p. b. en gard.
Kaartverkoop v.a. do. 3 juni v. 11-14 u. en tel. (12202) v. 12-14 u.

ALTIJD FIT ZIJN?
EXTRA LEVENSKRACHT?

Aktief CAPSULES

Dit nieuwe, natuurlijke antwoord kan voor u de oplossing zijn.

Indien u niet altijd zo fit bent als u wel wenst, niet voldoende levenskracht bezit en u fysiek niet lekker voelt, kan dat betekenen dat u de natuurlijke vitaminen nodig hebt, zo noodzakelijk voor het onderhouden van een juiste bloedtoevoer naar de spieren van het lichaam en naar de hersenen. Door dezelfde oorzaken kan uw spijsvertering verstoord en uw reserve aan energie gevaarlijk klein worden. Doe zoals duizenden mensen in het Noorden van alle leeftijden doen en breng de natuur terug in uw voeding door bij uw maaltijden Aktief Capsules te gebruiken. Aktief Capsules zijn smaakloos. Zij combineren hoge concentraties van tarwekiemen (de rijkste bron van „groei"- en „energie"-vitaminen) met andere natuurlijke vitaminerijke concentraties. Aktief Capsules bevatten geen verdovende middelen. Regelmatig gebruik werkt niet gewoontevormend. U zult verbaasd staan over het verschil dat de gemakkelijk te gebruiken Aktief Capsules betekenen voor uw energie en uw hele welzijn. U zult zich in alle opzichten sterker voelen, jonger en opgewekter en u zult er beter uitzien. Een zuivere huid, gezond haar en stralende ogen zijn het bewijs van uw terugkeer naar een vitale, positieve gezondheid.

Begin vandaag nog met het gebruik van Aktief Capsules. Verkrijgbaar bij apotheker en drogist. *f* 3,90 voor een kuur. Nu ook verkrijgbaar in handige doordrukverpakking.

VITALE POSITIEVE GEZONDHEID VOOR MAN EN VROUW

5 juni a.s. GROOTSE

TROPISCHE DANS - SHOW - AVOND, met OSCAR HARRIS, BILLY JONES and THE TWINKLE STARS, SANDRA EN ANDRES, THE KILIMA HAWAIIANS, LADY SOUL, TROPISCHE DANSERESSEN, SPECIALE KARATE-DEMONSTRATIES.

GEBOUW: Het Turfschip, Chasséveld, Breda.

Aanvang: 19.00 uur tot 03.00 uur 's morgens, entree *f*. 5,50 p.p.

Voorverk. kaarten: Schiermonnikoogstraat 14, BREDA. Tel. 01600-44064

Inlicht.: Sticht. Tropische Culturele Kontakten, Postbus 56, Bilthoven.

CONTACT GEZOCHT

met ex-dienstplichtigen Kon. Marine of Marinemannen van Soerabaia, lichting 1918, jaren 1937/1942. Opl. kazerne Goebeng, opl. schip HM Soerabaia, HM Flores en laatste kruiser HM Java.

Namen van Collega's mij bekend, doch adressen niet. Ben gedupeerd en wie helpt mij terstond aan getuigen? Benodigd voor toekenning van mil. pensioen!

Brieven met condities aan:
Louis G. B. AUSTERMANN (ex-stoker mil. 1e kl. stamboekn. 29318 D)
Prinses Irenestraat 48, DRUNEN (NBr.), Telefoon 04163 - 28 42.

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S!!!

VOOR INDISCHE GOUDEN SIERADEN

naar:

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

J. M. VAN EXEL's

Schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Specialist in exclusieve dames-schoenen met hoge of lage hak — in de **allerkleinste** maten.

vanaf **maat 32**

Ruime keuze in zomer-sandalen.

GOEDE BELEGGINGEN MOGELIJKHEID VAN KAPITAALGROEI !

In het zonnige Spanje aan de Costa del Sol kunnen wij U aantrekkelijke aanbiedingen doen in grond, flats, bungalows, enz. Rendement minimaal 10% netto. Ook voor zelfbewoning diverse mogelijkheden.

Inlichtingen :
Makelaars kant. **A. LATERVEER**
Laan van Meerdervoort 794-766,
Den Haag,
Tel. 070-68.51.84 en 25.08.03

Vertegenw. in Spanje:
Mevr. **H. DIJKZEUL,**
Postbus 162,
Torremolinos

"MILLE FLEURS" komt dit jaar op Pasar Malam Tong Tong den Haag met zijden en katoenen tuniek-pakjes, blouses, hot-pants, jurkjes, shawls, enz.

N.V. Azië Zwitserland Handel Mij.

Technisch Bureau HENNEMAN

Sinds 1916

ELECTRISCHE-, CENTRALE VERWARMINGS- EN SANITAIRE INSTALLATIES, TEVENS GASFITTERS

specialisten in onderhoud en vernieuwingen van installaties in reeds bestaande huizen. Volledige garantie, prijs offerten.

Atjehstraat 68 - 72 — Den Haag — Telefoon 55 03 00 (3 lijnen)

---

restaurant wijnands v/h Cecil

HOLLANDSE en INDISCHE KEUKEN
Hoogstr. 12 - Den Haag - Tel. 600712
Dir. M. WIJNANDS
v/h Grand Hotel Makassar

Met **NECTAR** - *essence:*

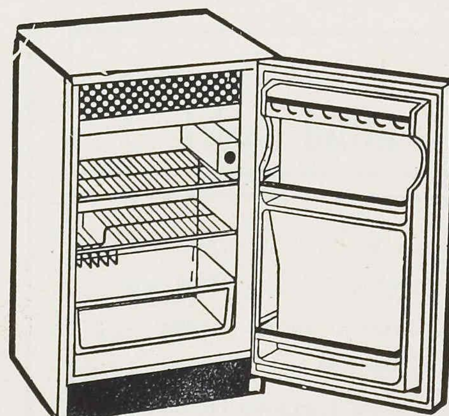
Zilveren Medaille Den Haag 1885
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje.
Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence
Wagenstraat 129 — Den Haag.

KOELKASTEN

diverse merken en modellen

ELECTROLUX - ERRES - IGNIS MARIJNEN - SIEMENS - PHILIPS ZANUSSI e.a.

Tafelmodel, 145 liter vanaf . . . . *f* 285,—
Kastmodel, 170 liter vanaf . . . . *f* 459,—
Dubbeldeurskastmodel, vanaf . . . . *f* 599,—

KONFECTIE - MEUBELEN - WONINGTEXTIEL - RADIO EN TV - HAARDEN - HUISH. APPARATEN - RIJWIELEN

3 maanden rentevrij

Jan Rijpstra n.v.

bezoekt onze showrooms:
de constant rebecquestraat 3-49 (bij G.E.B.) den haag
Telefoon 60 66 16